

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020**

**PODKARPACKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW**

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
z siedzibą w Przemyśle
Delegatura w Rzeszowie
35-064 Rzeszów, ul. Mickiewicza 7
tel./fax 17 853-94-61, 17 853-94-62
NIP: 795-20-71-175

Załącznik nr1.....
do pisma/postanowienia/decyzji
L.dz. UOZ-Rz-RDP.5120.10.307 JK
z dnia24.03.2017r......

**ZAŁĄCZNIK NR 1
DO UCHWAŁY NR**

**RADY GMINY MARKOWA
Z DNIA**

Z upoważnienia
Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Bartosz Podubny
Zastępca Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY MARKOWA**

na lata 2017 – 2020

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY MARKOWA**

NA LATA 2017 – 2020

Opracowała
Danuta Kądziołka

Markowa 2017

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	5
II. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	6
III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.	7
2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	7
3. Ustawa o samorządzie gminnym	9
4. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	10
5. Ustawa – Prawo budowlane	10
6. Ustawa Prawo ochrony środowiska	10
7. Ustawa o udostępnienie informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddz. na środowisko	10
8. Ustawa o ochronie przyrody	10
9. Ustawa o gospodarce nieruchomościami	10
10. Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej	11
11. Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie	11
12. Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach	11
IV. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	12
1.1. Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 – 2020	12
1.2. Cele Krajowego programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	13
2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	14
2.1. Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020	14
2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego	15
V. Charakterystyka zasobów i analiza dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Markowa	19
1. Zarys historii gminy Markowa	19
1.1. Markowa	19
1.2. Husów	21
1.3. Tarnawka	21
2. Krajobraz kulturowy	22
2.1. Gmina Markowa	22
2.2. Szlaki turystyczne	23
2.3. Zespoły zieleni	26
3. Zabytki nieruchome	26
3.1. Markowa	26
3.2. Husów	36
3.3. Tarnawka	38
4. Zabytki ruchome	38
4.1. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego	42
5. Zabytki archeologiczne	50
5.1. Ocena wartości archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarze Gminy Markowa	53
6. Zabytki muzealne	53

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

6.1. Muzeum Wsi Markowa	53
6.2. Dziedzictwo niematerialne	54
7. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	56
8. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	57
8.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków	58
VI. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	61
VII. Założenia programowe, priorytety, kierunki działań i zadania	63
VIII. Działania wspierające ochronę regionalnego dziedzictwa kulturowego	75
IX. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Markowa	76
1.1. Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego	77
1.2. Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków	77
1.3. Fundusz Kościelny w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji	77
1.4. Budżet Województwa Podkarpackiego	77
1.5. Budżet Gminy Markowa	78
2. Środki z Funduszy Europejskich	80
X. Opracowania wykorzystane w pracach nad programem	82
XI. Aneksy	84
1. Wykaz zabytków wpisanych do gminnego rejestru zabytków	85
2. Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków	91
3. Wykaz stanowisk archeologicznych	95

I WSTĘP

Gmina Markowa – zgodnie nakazem ustawowym, zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz. U. 2014 r. 1446 tj. z późn. zm.) o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

- sporządziła jedną wersję gminnego programu opieki nad zabytkami.

Pierwszy program opieki nad zabytkami został opracowany na lata 2012 – 2016 i przyjęty uchwałą XXX/145/12 Rady Gminy Markowa z dnia 17 grudnia 2012 r.

Kolejna wersja programu pn. Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Markowa na lata 2017 – 2020 – będąca kontynuacją założeń pierwszego programu obejmuje obszar Gminy Markowa w jego administracyjnych granicach i stanowi naturalną kontynuację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2012 – 2016.

W kolejnej wersji *Programu* określono cele strategiczne gminy:

- Promocja gminy poprzez kulturę w kraju i poza jego granicami
- Działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
- Wyeksponowanie krajobrazu kulturowego oraz poszczególnych zabytków
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków
- Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- Aktywacja społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządowych w zakresie przejmowania i adaptacji zabytków

Ich realizacja przyczyni się do tworzenia wizerunku regionalnej działalności kulturalnej i wskazania narzędzi do ich realizacji.

Dziedzictwo kulturowe gminy Markowa jest dziedzictwem powszechnie uznawanym i rozpoznawanym, a jednocześnie stanowi mocny wyraz regionalnej tożsamości. Przykładem tego może być markowski skansen to muzeum wsi, który uwzględnia zabudowę i tradycje z początku XX wieku.

Zasoby regionalnego dziedzictwa kulturowego są zasadniczym czynnikiem wpływającym na kształtowanie się tożsamości regionalnej i turystyki.

Program służyć powinien podejmowaniu działań dotyczących wspierania koordynowania badań, prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego. Wskazane w *Programie* działania do realizacji i proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom ochrony zabytków w Polsce.

II. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Markowa na lata 2017 – 2020 został opracowany głównie w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz. U. 2014 r. 1446 tj. z późn. zm.) o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która wprowadziła obowiązek sporządzania przez samorzady programów opieki nad zabytkami oraz programy ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. wraz z późn. zm. oraz ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 r. (tekst. jednolity Dz.U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.)

która wyznacza cele opracowania gminnego programu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniem ochrony przyrody i równowagi ekologicznej
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. tj. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami powinien być opracowywany co 4 lata przez Wójta Gminy, a następnie przyjęty przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do zadań Wójta należy również obowiązek sporządzenia co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, które przedstawia się do akceptacji Radzie Gminy oraz przekazuje Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami są zawarte w następujących dokumentach:

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** z 2 kwietnia 1997 r. Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

- art. 5 – *Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju*
- art. 6 ust. 1 - *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*
- art.86 - *Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie pogorszenie(...)*

2. **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U.2014,1446 t.j. z późn. zm.) reguluje w sposób całościowy pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania.

Zgodnie z art. 3 ustawy zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, będąca dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają:

a) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

b) zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych porządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U.2012.406 t.j.)
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodziełami oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

c) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochrona zabytków ma na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

Rozdział 2 art.7 Ustawy... w sposób szczegółowy reguluje formy i sposoby ochrony zabytków. Należą do nich:

- wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków
 - zgodnie z art. 9 ustawy do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku;
 - zgodnie z art. 10 Ustawy do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru zabytków w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia, lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę;
 - sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

- krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- uznanie za pomnik historii
Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości kultury, określając jego granice (art. 15);
 - utworzenie parku kulturowego
Park kulturowy jako forma ochrony krajobrazu kulturowego tworzy, na podstawie uchwały, Rada Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez Radę Gminy (art. 16).
 - ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Do obowiązku Wójta w zakresie ochrony zabytków należy również prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Ewidencja powinna zawierać zabytki nieruchome wpisane do rejestru oraz inne znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków lub wyznaczone przez wójta. Ponadto, art. 19 *Ustawy...* nakłada na gminę obowiązek uwzględnienia ochrony nad zabytkami w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

3. **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** /Dz. U. 2016.446 t.j./
Ustawa o samorządzie gminnym określa zadania własne gminy. Wymienione w ustawie zadania obejmują także zagadnienia odnoszące się wprost bądź pośrednio do ochrony zabytków. Należą do nich w szczególności zadania, które obejmują kwestie:
- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
 - gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
 - kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - kultury fizycznej i turystyki;
 - zieleni gminnej i zadrzewień;
 - cmentarzy gminnych;
 - utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
 - promocji gminy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U.2016. 778 t. j.)

Ustawa określa: zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy.

Ustawa mówi, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2016 r. 290 t. j.)

Ustawa – Prawo budowlane, normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, m.in. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2016 r. 672 t. j.), - która mówi m.in. o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

7. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2016 r. 353 t. j.), - która stanowi rozszerzenie ustawy Prawo ochrony środowiska. W przepisach ustawy określono strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko i wskazano dokumenty wymagające takiej oceny. Są to m. in. projekty przestrzennego zagospodarowania kraju, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, plany zagospodarowania przestrzennego oraz strategie rozwoju regionalnego, turystyki i wykorzystania terenu. Dokumenty te w zasadniczy sposób odnoszą się do zabytków. W dziale V ustawy dotyczącym oceny oddziaływania na środowisko oraz na obszar Natura 2000 wskazano przedsięwzięcia wymagające takiej oceny oraz omówiono zakres i tryb przygotowanie dokumentów: Raport oddziaływania na środowisko, decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, ponowne przeprowadzenie oceny oddziaływania na środowisko oraz oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.

8. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U.2016 r. 2134 t. j.) - której przepisy określają m. in. kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

9. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 2016 r.2147 t.j. z późn. zm.). - w rozumieniu ustawy celem publicznym jest m. in.: opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa m.in. postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

10. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U.2012.406 t. j.).

- ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego. Ustawa wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki – ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym. Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej – prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy m.in. sprawowanie opieki nad zabytkami.

11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U.2016. 1817 t. j.).

- w ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia).

12. Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach określają:

1. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. 2012 r.987 t. j.)

- określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów.

2. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U.2012. 642 t. j.)

- mówi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie cyfrowym i archiwach (Dz. U. z 2016 1506 t.j.)

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 – 2013 przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. oraz jego uszczegółowieniu Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 przyjętym w 2005 r.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2014 - 2017”. Drugim ważnym dokumentem porządkującym sferę ochrony nad zabytkami w Polsce jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami.

Głównym celem Strategii jest:

Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców.

Wyznaczono cztery cele dziedzin działań strategicznych:

- Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej
- Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców
- Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu
- Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa.

1.1. Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 przyjęta została przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 przyjętym w 2005 r. jest rządowym dokumentem stanowiącym podstawę dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Celem strategicznym strategii jest zrównoważenie rozwoju kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji rozwój regionu. Jednym z instrumentów realizacji Narodowej Strategii Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. Celem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 przyjętym we wstępnym projekcie programu jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptację na cele społeczne
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości
- tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych
- promocje polskiego dziedzictwa narodowego w Polsce i za granicą
- wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków
- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa narodowego
- zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 obejmują:

- Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury
- Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury
- Wzrost udziału kultury w PKB
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury
- Wzrost uczestnictwa w kulturze
- Rozwój szkół artystycznych
- Efektywna promocja twórczości
- Promocja polskiej kultury za granicą
- Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury
- Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictw, fenografia)

Cele programu realizowane będą n.in. w ramach następujących priorytetów:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
2. Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.

1.2. Cele Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

Opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury, zgodnie z zapisem Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. Dz.U. 2014. 1446 t. j. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017 został uchwalony 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Za realizację Krajowego programu odpowiada minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Zadania wykonuje Generalny Konserwator Zabytków oraz podległe mu jednostki.

Głównym celem Krajowego programu jest:

- Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Cel główny programu jest wdrażany poprzez trzy cele szczegółowe:

- Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
- Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
- Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

2.1. Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020

Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007- 2020 przygotowana przez Zarząd Województwa Podkarpackiego jest najważniejszym dokumentem określającym cele i kierunki prowadzonej przez samorząd województwa polityki rozwoju. Dokument wyznacza cele długoterminowe w perspektywie do 2020 roku, ale musi również odpowiadać na aktualne wyzwania rozwojowe oraz reagować na zmiany zachodzące w regionie oraz w jego otoczeniu zewnętrznym.

Celem strategicznym dokumentu jest podniesienie krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki regionu poprzez wzrost jej innowacyjności, a tym samym efektywności, która stworzy warunki do zwiększenia zatrudnienia oraz wzrostu dochodów i poziomu życia ludności.

Ramy strategii wyznacza 8 głównych obszarów strategicznych:

- gospodarka regionu
- infrastruktura techniczna
- obszary wiejskie i rolnictwo
- ochrona środowiska
- kapitał społeczny
- współpraca międzynarodowa
- ochrona zdrowia
- zabezpieczenie społeczne

W rozdziale zatytułowanym „Diagnoza sektorowo-przestrzenna kształtowania się procesu rozwoju regionu” województwo podkarpackie zostało scharakteryzowane jako obszar o krajobrazie kulturowym o wybitnych wartościach estetycznych, skupionym na niewielkiej, stosunkowo dobrze skomunikowanej wewnętrznie przestrzeni. „Wyróżniającym województwo potencjałem jest wielowątkowe dziedzictwo kulturowe, wpisane w konteksty religijne i zachowane w unikalnej formie”. Autorzy strategii zwracają uwagę na konieczność zwiększenia nakładów na ochronę zabytków kultury materialnej i dziedzictwa kultury, w tym prace konserwatorsko – renowacyjne. Niezbędna jest modernizacja szlaków turystycznych, dalsza rewaloryzacja

zabytkowych, a często unikatowych, obiektów sakralnych i świeckich, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego.

Kwestia ochrony nad zabytkami została szczegółowo przedstawiona w Części II Strategii, w Rozdziale Kapitał Społeczny: Priorytet III Rozwój Kultury. Ochrona dóbr kultury materialnej (w szczególności zabytków nieruchomości, tak architektury miejskiej jak i wiejskiej, oraz zabytków ruchomych – wytworów sztuki czy rzemiosła) ma służyć wzmocnieniu regionalnych więzi kulturowo – społecznych mieszkańców województwa podkarpackiego. Jako jeden z celów rozwoju kultury województwa podkarpackiego przyjęto kształtowanie jego kulturowej tożsamości. Oznacza to budowanie wokół dziedzictwa kulturowego i tradycji podkarpackiej świadomości regionalnej.

W celu zapewnienia skutecznej koordynacji działań informacyjno-promocyjnych opracowano wspólną dla wspólnych programów strategię komunikacji polityki spójności na lata 2014-2020 Strategię Komunikacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego. Strategia ta została przyjęta przez Zarząd Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie Uchwałą nr 41/897/15 z dnia 7 kwietnia 2015 r. i podstawą do prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych programu.

Cele komunikacji zapewniają spójność między działaniami informacyjno – promocyjnymi, a zmianami gospodarczymi, społecznymi i kulturowymi, jakie się dokonują w województwie podkarpackim w latach 2014-2020.

Kluczowym zadaniem komunikacji Funduszy Europejskich wynikającym z Umowy Partnerstwa jest wspieranie wykorzystania środków europejskich dla realizacji celów rozwojowych kraju tj. dalszego zwiększenia konkurencyjności gospodarki, poprawy spójności społecznej i terytorialnej oraz podniesienia sprawności i efektywności państwa. Komunikacja aktywnie wspiera realizację tych celów. Celem nadrzędnym Komunikacji FE jest wspomaganie w wykorzystaniu środków z regionalnego programu województwa podkarpackiego dla realizacji celów rozwojowych regionu.

Cele szczegółowe:

- aktywizuje mieszkańców województwa podkarpackiego w ubieganiu się o wsparcie z Funduszy Europejskich w ramach programu,
- wspiera beneficjentów programu w realizacji projektów,
- zapewnia mieszkańcom województwa podkarpackiego informację na temat projektów współfinansowanych z Funduszy Europejskich,
- zapewnienia szeroką akceptację mieszkańców dla działań rozwojowych realizowanych przy pomocy Funduszy Europejskich w województwie podkarpackim,

Fundusze Europejskie wspierają tych, którzy realizując dobre pomysły, zwiększają możliwości i poprawiają jakość życia mieszkańców województwa podkarpackiego.

2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego

W dniu 18 lutego 2014 r. Zarząd Województwa Podkarpackiego uchwałą Nr 321/7678/14 przyjął Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030 (projekt zmiany Planu) wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Jednym z głównych celów polityki przestrzennej województwa podkarpackiego w dziedzinie środowiska kulturalnego jest utrzymanie ciągłości kulturowej, zachowanie i ochrona unikatowych wartości kulturowych regionu w celu zaspokojenia potrzeb ludności i jako elementu atrakcyjności turystycznej. Podstawową zasadą w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego jest ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układach ruralistycznych.

Strefy ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego dotyczą najcenniejszych zasobów w postaci:

- zespołów dworsko-parkowych, zespołów i obiektów sakralnych
- proponowane formy ochrony to: wpisy do rejestru zabytków, tworzenie stref ochrony konserwatorskiej A, B, K, E, OW, opracowywanie planów rewaloryzacji i planów rewitalizacji.

W planie zagospodarowania przestrzennego zawarto także wykaz działań i zadań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, których realizacja jest niezbędna dla osiągnięcia założonych celów.

Program rozwoju kultury w województwie podkarpackim na lata 2010 – 2020
z 2010 r., przyjęty Uchwałą Nr XLVI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26.04.2010 określa cele strategiczne rozwoju kultury w województwie:

- ochrona dziedzictwa kulturowego
- edukacja kulturalna
- wsparcie dla społecznego ruchu kulturalnego
- nowoczesne technologie w kulturze
- dostosowanie infrastruktury kulturalnej do obowiązujących standardów i trendów światowych
- promocja województwa poprzez kulturę w kraju i poza jego granicami
- zwiększenie uczestnictwa w kulturze poprzez zinstytucjonalizowane formy aktywizacji różnych środowisk

Ich realizacja ma szansę usankcjonować znaczenie dziedzictwa kulturowego dla przyszłości naszego regionu i zarazem przyczynić się do tworzenia nowoczesnego wizerunku regionalnej działalności kulturalnej.

Działania programu:

1. Rozpoznanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego w celu gromadzenia informacji na temat cennych pozostałości po wielowiekowej i wielokulturowej historii.
2. Inwentaryzacja i ewidencja zabytków kultury materialnej i niematerialnej regionu.
3. Prowadzenie prac badawczo-naukowych związanych z dziedzictwem kulturowym województwa.
4. Popularyzacja wyników badań i wykorzystanie ich w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym oraz w dziedzinach pokrewnych.
5. Rewaloryzacja materialnego dziedzictwa kulturowego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- w Województwie Podkarpackim z uwzględnieniem zabytków ruchomych i nieruchomości wraz z ich zabytkowym otoczeniem, wyposażenia, wystroju i kolekcji oraz układów urbanistycznych, ruralistycznych i zabytkowych zespołów budowlanych i parkowych.
6. Podejmowanie działań na rzecz fizycznej ochrony zabytków przed zagrożeniami.
 7. Upowszechnianie wiedzy o znaczeniu i wartości dziedzictwa kulturowego poprzez inicjowanie i realizację programów edukacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych.
 8. Budzenie wrażliwości społecznej i kształtowanie postaw odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe województwa i jego przekazanie następnym pokoleniom w niezmienionej formie.
 9. Ochrona tożsamości kulturowej mieszkańców województwa, poprzez położenie nacisku na tolerancję i pozyskiwanie wiedzy na temat różnorodności narodowo-etniczno-religijnej charakterystycznej dla terenów obecnego województwa podkarpackiego.
 10. Aktywizacja społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przejmowania zabytków i adaptacji ich na cele kulturalne umożliwiające poszanowanie ich pierwotnego charakteru.
 11. Inicjowanie i realizacja projektów dotyczących pozamaterialnej sfery dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do integracji społeczności regionalnej województwa wokół kultywowania tradycji i popularyzowania odmienności kulturowej województwa.
 12. Tworzenie parków kulturowych dla ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej.
 13. Udostępnianie dziedzictwa kulturowego województwa poprzez realizację projektów mających na celu powstanie infrastruktury umożliwiającej jego prezentację i promocję, w tym tworzenie szlaków tematycznych obejmujących najcenniejsze i najważniejsze miejsca z punktu widzenia wartości historyczno-kulturowej.

W Programie Promocji Województwa Podkarpackiego na lata 2004 – 2006 uwzględniono również zagadnienia dotyczące zabytków.

Strategia komunikacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 jest dokumentem określającym zasady informacji i promocji programu, obejmującym cały okres programowania 2014-2020. Program ten zawiera również zagadnienia dotyczące zabytków. Dziedzictwo kulturowe powinno być potencjałem, który powinien być wykorzystany dla rozwoju województwa.

Kierunki rozwoju kultury w okresie określonym Strategią:

- zwiększenie możliwości dostępu do kultury poprzez edukację, rozwijanie bazy lokalnej i regionalnej.
- kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej
- poprawa jakości środowiska kulturowego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Dobry stan środowiska kulturowego oznacza zapewnienie przyszłym pokoleniom możliwości funkcjonowania w otoczeniu dóbr o wysokich standardach oraz zachowanie i pomnażanie dziedzictwa kulturowego. Zrównoważony rozwój Województwa Podkarpackiego musi stawiać za nadrzędny cel zachowanie wartości środowiska kulturowego oraz poprawę jego jakości.

Założenia programowe w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014 – 2017 zostały zaktualizowane.

Większą uwagę zwrócono na obiekty najcenniejsze, oraz potrzebę ich ochrony. W wyniku analizy zasobu dziedzictwa kulturowego regionu, program wyznaczył cele i zadania priorytetowe, do realizacji w przedziale czasowym programu.

Priorytet I – Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunki działań:

- Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych i ochrona układów ruralistycznych
- Zachowanie tożsamości regionalnej i lokalnej oraz historycznej wielokulturowości regionu
- Tworzenie parków kulturowych jako forma ochrony krajobrazu kulturowego

Priorytet II - Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym jako czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego województwa

Kierunki działań:

- Ochrona obiektów zabytkowych o szczególnej wartości, wpisanych oraz predysponowanych do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Narodowego UNESCO oraz Listę Pomników Historii.
- Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich zachowania.
- Wzmocnienie poziomu ochrony zabytków przemysłu, techniki i sztuki inżynierskiej.
- Opieka nad zabytkami ruchomymi
- Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet III – Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego materialnego niematerialnego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

Kierunki działań:

- Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach.
- Działania szkoleniowe oraz edukacja i promocja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu
- Tematyczne szlaki turystyczne

V. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Markowa

1. Zarys historii gminy Markowa.

Gmina Markowa leży w południowej części powiatu łańcuckiego, charakteryzuje się malowniczym położeniem. Tworzą ją sołectwa: Markowa, Husów, Tarnawka.

Obszar gminy w przeważającej części leży w obrębie Pogórza Dynowskiego, stanowiącego pod względem fizyczno-geograficznym część Prowincji Karpat Zachodnich, Makroregionu Pogórzy Środkowobeskidzkich.

Niewątpliwym atutem tych ziem przez wieki było ich sprzyjające położenie na skrzyżowaniu średniowiecznych szlaków handlowych biegnących w linii południkowej z Sandomierza przez kotliny karpackie w kierunku Węgier i wzdłuż równoleżników z Krakowa do Kijowa. Sprzyjający klimat w bezpośredniej bliskości Kotliny Sandomierskiej dodatkowo wpływał na rozwój zajęć rolniczych, przy umiejętnym gospodarowaniu zasobami tych terenów. Zrozumiałe zatem stało się dążenie Kazimierza Wielkiego do zapewnienia gospodarczego rozwoju tych ziem po ich przyłączeniu około roku 1340 do Korony. Wiekowa puszcza rozciągająca się przed laty na terenie dzisiejszej Markowej i sąsiednich wsi ustępowała systematycznie karczowana setkami rąk osadników, sprowadzonych w tym okresie z Górnej Saksonii, Łużyc i Dolnego Śląska. Wraz z nową siłą, na świeżo pozyskiwane ziemie wkraczały nowe formy gospodarowania i odmienny ład prawny.

1.1. Markowa

Początki osadnictwa na terenie Markowej i w jej okolicach, sięgają okresu neolitycznego, trwającego na obszarze Polski od 4400 lat p. n. e. do 1700 lat p. n. e. O plemionach żyjących w owych czasach, o ich kulturze, sposobie życia, świadczą stanowiska paleontologiczne, odkryte przez archeologów na terenie gminy, zawierające przedmioty prahistoryczne oraz fragmenty ceramiki i biżuterii. W okresie wczesnego średniowiecza ścierały się tutaj wpływy słowiańszczyzny zachodniej i słowiańszczyzny wschodniej, powodowane rywalizacją władców ruskich, czeskich i polskich – trwające niejednokrotnie całe wieki.

Pierwsza wzmianka dotycząca Markowej pochodzi z 1384 roku, kiedy to kardynał Demetrius w swoim piśmie, zatwierdzającym nadanie dziesięciny kapitule przemyskiej przez biskupa Eryka, wspomina o wsi Markenhow (Markowa Poręba). Wspomniana nazwa w tłumaczeniu „Markowa Poręba” przekonuje, że wieś musiała powstać na karczuchach leśnych.

Pierwszym polskim możnowładcą, który był właścicielem okręgu łańcuckiego był Otton z Pilczy, wojewoda sandomierski, a w latach 1351 – 1370 sprawujący urząd starosty na Rusi. W latach 1349 – 1350 możnowładca ten otrzymał z rąk Kazimierza Wielkiego dobra łańcuckie jako wynagrodzenie za udział w wyprawach królewskich na Ruś. Po jego śmierci w 1382 r. spadkobierczynią klucza łańcuckiego została jedyna córka Elżbieta.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

W 1596 r. Markowa została odłączona od reszty dóbr łańcuckich poprzez nabycie ich przez Konstantego Korniakta (właściwie Konstantinos Komiatos), kupca z rodu z Krety i właściciela rozległych dóbr dużego majątku. Ostatnim właścicielem był Antoni Karol Korniakt (zm. 1739 r.) W posiadaniu tej rodziny wieś znajdowała się do początków XVIII wieku. Od 10 lipca 1866 roku Markowa wraz z folwarkiem weszła w skład dominium przeworskiego Lubomirskich i pozostawała w niej do 1926 roku, kiedy to ostatni przeworski książę Andrzej Lubomirski rozparcelował folwark markowski.

Markowa, podobnie jak inne wsie w sąsiedztwie charakteryzowała się łańcuchowym układem pierwotnych osiedli i nadziałami (łanami), w przypadku Markowej wyrażającymi się liczbą 98. W stosunku do okolicznych miejscowości, Markowa od początku wyróżniała się dużą liczbą ludności i gospodarstw. Najstarsza zabudowa wsi zajęła tereny na północ od potoku i wzdłuż drogi biegnącej na zachód do Albigowej. Południowa część wsi najdłużej pozostawała zalesiona. Początkowa liczba gospodarstw nie przekraczała 25. Markowa według danych rejestru poborowego ziemi przemyskiej z 1515 r. była największą osadą wiejską. Istniało wówczas we wsi 98 łanów uprawnych roli, a poza tym łąny należące do kościoła, sołtysa i właściciela wsi. Według danych rejestru poborowego z 1589 r. w Markowej użytkowano 84 łąny ziemi ornej uprawiane przez kmieci, a ponad 117 gospodarstw nie kmiecych. We wsi czynnych było 12 warsztatów rzemieślniczych. Na tej podstawie można stwierdzić, że u schyłku XVI stulecia Markowa była dużą i dobrze zagospodarowaną wsią liczącą około 90 – 100 domów. Zamieszkiwało wówczas około 1035 osób.

Wieś znana z wielu inicjatyw społeczno-kulturalnych. W 1903 roku powstało kółko teatralne, które w latach dwudziestych wystawiło „Kordiana i Chama” Leona Kruczkowskiego. W 1979 r. założono Towarzystwo Przyjaciół Markowej. Z inicjatywy działaczy Towarzystwa powstał między innymi skansen, utworzony w 1985 r.

W dniu 17 marca 2016 roku zostało otwarte Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej. Nowoczesna architektura muzeum symbolizuje wiejską chatę, która jak lemiesz wdiera się w skarpe.

Głównym elementem wyposażenia wnętrza jest symboliczny dom Ulmów z zachowanymi oryginalnymi ich sprzętami m. in. nakastlikiem, czyli szafką nocną i szafą. Ekspozycja multimedialna pokazuje historię Markowej, oraz dzieje społeczności.

1.2. Husów

Osadę Husów lokowano prawdopodobnie w 4 ćw. XIV wieku na prawie niemieckim. Pierwsza wzmianka pochodzi już z roku 1424 i jest zawarta w rękopiśmiennym dokumencie dotyczącym konsygnacji dziesięcin z terenu diecezji przemyskiej. Pierwszymi właścicielami Husowa była można rodzina Pileckich z Łańcuta. W 1478 roku synowie Jana Pileckiego podzielili się dobrami w ten sposób, że Otton Pilecki wziął klucz kańczudzki z Husowem, natomiast Łańcut i okolice przypadły bratu Stanisławowi. Po ich śmierci dobra odziedziczył trzeci brat – Jan. W 1530 roku wdowa po Janie Pileckim – Magdalena z Jarosławia przekazała klucz kańczudzki z Husowem siostrzeńcowi, Stanisławowi Odrowążowi ze Sprowy.

Kolejną właścicielką została córka Zofia, żona Stanisława Lubomirskiego, który w 1629 roku włączył Husów do dóbr łańcuckich. W 1642 roku Stanisław przekazał Husów synowi, Janowi Sebastianowi. W 1781 roku Lubomirscy odsprzedali Husów Sanguszkom. Siedem lat później wieś odkupiła Kunegunda Prekowa. W 1800 roku jej spadkobiercy sprzedali Husów Gabardowide Vaux.

Nowy właściciel w testamencie w 1805 r. zapisał wieś Teresie z hrabiów Mierów Jawornickiej. Ostatnim właścicielem wsi był Andrzej, syn Wacława Oborskiego.

Obszar Husowa wznosi się od 240,2 m n. p. m. w dolinie rzeki Husówki do 426,0 m n. p. m. w najwyższej części obszaru wsi Husów.

Pod względem rzeźby obszar wsi Husów dzieli się na dwie części:

- zasadnicza część górską należącą do Pogórza Dynowskiego (95%)
- pozostała część do Podgóra rzeszowskiego (5%)

Przeważająca część Husowa charakteryzuje się rzeźbą erozyjną. W północnej części wsi Husów biegnie próg morfologiczny Karpat, oddzielający Podgórze Rzeszowskie od Podgórza Dynowskiego.

Największym bogactwem naturalnym rejonu Husowa jest gaz ziemny.

Na terenie Husowa i w najbliższym sąsiedztwie, zwłaszcza od południa i wschodu, leżą duże kompleksy leśne. Zajmują powierzchnie około 654 ha.

1.3. Tarnawka

Tarnawka położona jest w północnej części Pogórza Przemyskiego. Wieś leży w dolinie potoku Tarnawka, lewego dopływu Mlecзки Zachodniej. Nazwa wsi podobnie jak przepływającego przez nią potoku pochodzi od krzewów tarniny.

Wieś zapewne została lokowana na przełomie XIV i XV wieku przez ówczesnych właścicieli dóbr łańcuckich – rodzinę Pileckich. Pierwsza wzmianka o Tarnawce pochodzi z 1478 r. z dokumentu podziału dóbr po zmarłym Janie Pileckim. Wieś lokowano prawdopodobnie na prawie wołoskim. Pośrednio potwierdza to akcja kolonizacyjna jaką prowadził Ładimir Wołoszyn. Zasadźca otrzymał Hodle Pole

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

(późniejsza wieś Hadle) nad potokiem Tarnawka. Konsekwencją osadzenia wsi Hadle było w późniejszym czasie założenie Tarnawki.

Po rodzinie Pileckich właścicielem wsi został Stanisław Odrowąż ze Sprowy, a po nim córka Zofia. Po 1592 roku jako nowa dziedziczka figuruje jej córka Anna, żona Aleksandra Ostrogskiego. Kolejnym właścicielem Tarnawki został ich zięć – Stanisław Lubomirski, który oddał tę wieś najstarszemu synowi Aleksandrowi Michałowi. Następnie spadkobiercą został jego syn Józef Karol. W 1720 roku majątek przejęła Teresa, żona Pawła Karola Sanguszki. Ostatnią dziedziczką tych dóbr z rodziny Sanguszków była Anna, która w 1793 roku sprzedała majątek Karolowi Szydłowieckiemu. Na początku XIX wieku Tarnawkę nabyła rodzina Kollermanów. Rodzina ta dzierżyła wieś aż do 1944 roku.

W Tarnawce znaczny procent mieszkańców stanowili grekokatolicy. W 1944 r. część ludności wysiedlono za granicę.

2. Krajobraz kulturowy

2.1. Gmina Markowa

Największą wartością każdego narodu jest pamięć o czasach i ludziach tworzących jego dzieje. Tę prawdę należy pielęgnować i przenosić także do małych społeczności lokalnych. Nasza Gmina posiada bogatą przeszłość i dorobek kulturalny. Rzadko która wieś w kraju może pochwalić się sześciowiekową tradycją i społeczeństwem tak mocno i głęboko pielęgnującym kulturę lokalną własnych dziadów i pradziadów, stanowiący łańcuch pokoleń. Wiernym odzwierciedleniem tradycji polskiej wsi jest skansen w Markowej. Jest on przykładem unikatowego budownictwa i bogato wyposażony w eksponaty jak i stroje ludowe. Można również zobaczyć ginące zawody takie jak robienie cegły, pracę kowala, czy szewca. W Markowej istnieje do dziś stosunkowo dużo drewnianych domów. Są to domy wzniesione w konstrukcji zrębowej oraz konstrukcji przysłupowej. W Markowej zachowało się wiele tego typu domów.

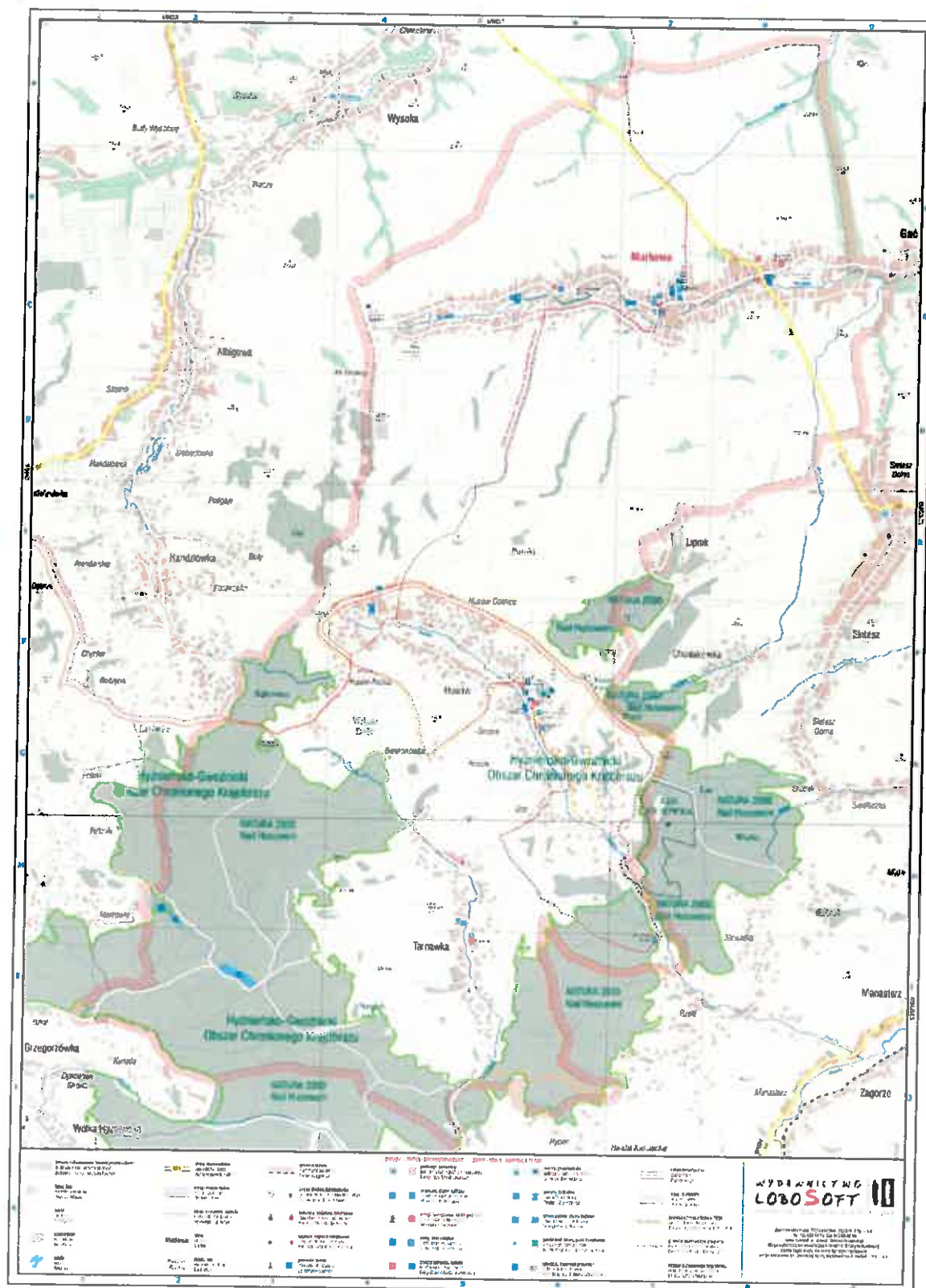
Atrakcją Markowej jest bogate dziedzictwo kulinarne. Tradycje dawnej kuchni wiernie podtrzymuje Koło Gospodyń Wiejskich, które serwuje potrawy i wyroby regionalne podczas różnorodnych festynów. W Markowej do dziś nieprzerwalnie pracują zespoły artystyczne: Orkiestra Dęta, Zespół taneczny „Markowianie”, Zespół Śpiewaczy Koła Gospodyń Wiejskich, dziecięcy Zespół taneczny „Markusy” oraz Chór Męski.

Charakterystycznym elementem krajobrazu wsi są kapliczki i przydrożne krzyże. Przykładem lokalnej architektury są kościoły: w Markowej, Husowie i Tarnawce oraz pozostałości zespołu dworsko-parkowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

2.2. Szlaki turystyczne.

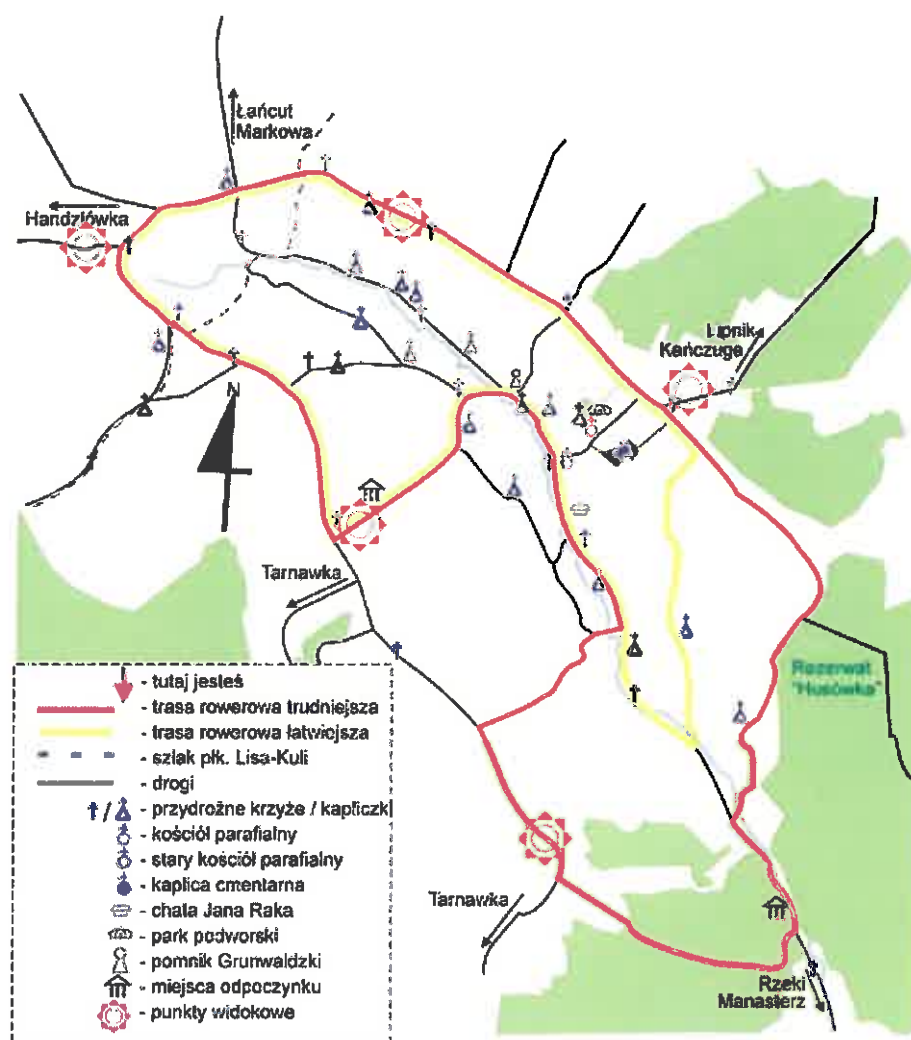

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Na terenie gminy funkcjonuje trasa rowerowa na terenie Husowa: „Szlakiem przydrożnych krzyży i kapliczek w Husowie”. Trasa została zaplanowana i wykonana przez Stowarzyszenie Społeczno- Kulturalne im. Wincentego Stysia w Husowie i swoim zasięgiem obejmuje najciekawsze obiekty związane z historią wsi oraz około 21 krzyży i kapliczek. Trasa przebiega przez Hyżnieńsko - Gwoźnicki Obszar Chronionego Krajobrazu.

Drugą trasą rowerową na terenie gminy jest szlak turystyczno - historyczny im. płk. Leopolda Lisa – Kuli, który został wyznakowany przez znakarzy z Oddziału PTTK w Rzeszowie. Szlak obejmuje łącznie 7 miejscowości o łącznej długości 39 km. Część szlaku obejmująca gminę Markowa skupia się przede wszystkim na zwiedzaniu skansenu oraz Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów.

Mapka trasy rowerowej „Śladem przydrożnych krzyży i kapliczek w Husowie”

Źródło : Strona internetowa członków Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego im. Wincentego Stysia w Husowie
www.trasa.husow.pl

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

2.3. Zespoły zieleni

Park podworski w Husowie

Na terenie Husowa w centrum wsi znajduje się XIX w. bardzo zaniedbany park dworski o powierzchni 3,5 ha. Na większości jego terenu jest stosunkowo dużo samosiewów, głównie lip, klonów, jesionów, robinii, bzu czarnego i głogu, które zatępiły parkowy charakter tego miejsca. Park położony jest na obszarze o urozmaiconej rzeźbie terenu. Najwyżej położona jest centralna jego część wraz z dworem. Obszar opada łagodnie w kierunku południowymi południowo-zachodnim. Fragment starej alei zachował się także na wschodnim obrzeżu parku. Dominują tu gatunki drzew liściastych takich jak: lipa drobnolistna, lipa szerokolistna, dąb szypułkowy, grab zwyczajny, jesiony, klony, modrzew. Jediną ozdobną odmianą jest buk czerwonolistny. Przy głównej drodze dojazdowej zachowało się 46 lip w wieku 150 – 200 lat.

Aleja Lipowa

Jest to dwurzędowa aleja dojazdowa o szerokości 7 m i długości 240 m, prowadząca do parku od szosy Albigowa – Sietesz. Rosną w niej lipy drobnonasienne i szerokolistne, o obwodach 185-497 cm. Dwanaście drzew ma wymiary pomnikowe.

3. Zabytki nieruchome

Poniższa charakterystyka zasobu zabytków na terenie gminy Markowa jest w zasadniczej części opracowaniem, które zostało zamieszczone w Gminnym Programie nad Zabytkami na lata 2013 – 2016. W ramach opracowania niniejszego Programu dokonano aktualizacji stanu zabytków nieruchomych oraz zabytków ruchomych.

3.1. Markowa

- **Zespół Kościoła Parafialnego pw. Św. Doroty**

Poświęcenie i położenie kamienia węgielnego pod obecnie istniejący kościół parafialny miało miejsce w dniu 6 sierpnia 1904 roku. Projekt kościoła wykonał architekt z Przemyśla Stanisław Majerski. Kierownikiem budowy był ks. Tryczyński.

Kościół wybudowany został w stylu neogotyckim, posiada następujące wymiary: długość 42 m, szerokość 22 m, wysokość nawy głównej 15 m. Murowany z cegły na fundamentach z kamienia. Posiada jednowieżową fasadę, zaopatrzoną w portyk z dwiema kolumnami

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

o kostkowych kapitelach. Fasadę zdobią liczne otwory i nisze zakończone ostrym łukiem. Wieża, która pełni funkcję dzwonnicy zwieńczona jest pinaklem. Fasada i boczne ściany kościoła wizualnie podzielone są przez liczne lizeny i przypory. W większej wieży kościoła znajdują się dwa dzwony. Najstarszy i największy

markowski dzwon o średnicy 88 cm i wadze 330 kg został wykonany w 1619 roku. Umieszczono na nim napis w języku łacińskim: BEATAE DOROTHEAE VIRGINIS ET MARTIRIS PATROCINI OMNIPOTENTIS ET IN HONOREM BEATAE MARIAE SEMPER VIRGINIS AD LAUDEM DEI, co w tłumaczeniu znaczy: na chwałę Boga Wszzechmogącego i ku czci błogosławionej Maryi zawsze dziewicy i błogosławionej Doroty dziewicy i męczennicy patronki. Na drugiej stronie jest napis: AVE SANCTISSIMA MARIA MATER DEI REGINA COELI PORTA PARADISSI DOMINA MUDI TU ES SINGULARIS VIRGO PURA ANNO DOMINI 1619 DIE 6 IV, co oznacza: Witaj Najświętsza Maryjo – Matko Boża – Królowo Nieba – Bramo świata – Ty jesteś szczególną Panią raju – Dziewico czysta w roku Pańskim 1619 dnia 6 kwietnia. W 1624 roku został zakupiony drugi dzwon o średnicy 70 cm i wadze

160 kg. Ten z kolei ma napis w języku łacińskim: DUM TEMPUS HABEMUS OPEREMUS BONUM SANCTA DOROTHEA ORA PRO NOBIS ANNO 1661, co tłumaczy się: Póki czas mamy – czyńmy dobro św. Doroto módl się za nami roku 1661. Obok dzwonów dużych, jest też dzwon mały na drugiej mniejszej wieży, tzw. sygnaturka o średnicy 32 cm i wadze 18 kg.

Kościół składa się z prezbiterium, nawy głównej, dwóch naw bocznych, dwóch zakrystii, wejścia głównego, trzech przedsionków i chóru. Prezbiterium kościoła

zakończony jest oktagonną absydą. Nawy, jak i prezbiterium przykryte jest sklepieniem kryształowym. W tylnej części świątyni na całej szerokości znajduje się empora organowa. Wspiera się ona na czterech filarach o przekroju kwadratu. Znajdują się tutaj sprowadzone na pocz. XVIII wieku 7 – głosowe organy z klawiaturą polską. Organy te były kilkakrotnie naprawiane. Ostatnia naprawa była w 2015 r. Fundatorem naprawy byli parafianie.

W prezbiterium znajduje się tzw. ołtarz wielki z neogotycką nastawą. Jest on dziełem Szajny rzeźbiarza z Jasła. Nastawa stylizowana na ołtarz szafowy wykonana jest z drewna dębowego w kolorze ciemnobrązowym z pewnymi elementami złotymi.

W centralnej części ukazana jest scena ukrzyżowania, z Panem Jezusem w środku, a stojące obok postacie to Matka Boża i święty

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Jan Apostoł. Po bokach na skrzydłach znajdują się płaskorzeźby ukazujące sceny biblijne: zwiastowanie, narodzenie, Hołd Trzech Króli. Natomiast strona lewa ukazuje w kolejności Zmartwychwstanie Pana Jezusa Chrystusa przekazującego klucze świętemu Piotrowi, Zesłanie Ducha Świętego. Ponadto cztery płaskorzeźby nad mensą ołtarza przedstawiają: Pana Jezusa Dobrego Pasterza, św. Jana Chrzciciela oraz dwóch proroków Starego Przymierza. Nastawa zwieńczona jest arkadową konstrukcją, w której wkomponowana została figura św. Doroty. Nastawa ta posiada bogatą dekorację o motywach architektonicznych (pilastry, kwiatony, maswerki) oraz o motywach roślinnych, wśród których dominują liście akantu. Po bokach retabulum ustawiono figury św. Piotra i św. Pawła. Tabernakulum z tronem eucharystycznym oparte jest na czterech kolumnach. Antependium wykonane jest również z drewna dębowego. W centralnym miejscu prezbiterium na podwyższeniu znajduje się ołtarz.

Również w nawach bocznych znajdują się ołtarze, które wykonane są w tym samym stylu co ołtarz wielki. Ich twórcą jest rzeźbiarz i cieśla markowski Andrzej Rut. Pierwszy, mający miejsce po prawej stronie poświęcony jest Matce Bożej z figurami Matki Boskiej Niepokalanej z Lourdes, św. Józefa z Dzieciątkiem, Stanisława Kostki i św. Teresy z Lisieux, zbudowany został w 1937 r. Drugi pod wezwaniem Serca Pana Jezusa znajdujący się po lewej stronie ołtarza głównego, wykonany został rok później w 1938 r. i posiada figury: Najświętszego Serca Pana Jezusa, Antoniego Paderewskiego, św. Zofii i św. Jakuba Apostoła Starszego.

W nawie głównej na pierwszym filarze od prezbiterium po stronie północnej umieszczona jest wisząca ambona. Podobnie jak ołtarz wielki jest dziełem Szajny. Kosz ambony ozdobiony jest płasko rzeźbionymi popiersiami czterech Ewangelistów. Poniżej na zwężającej się podstawie kosza są główki cherubinów. Ponad to występują liście akantu, putta i kwiatony. Nad amboną znajduje się baldachim zwieńczony figurą Chrystusa. Pod nim umieszczone są dwie tablice przedstawiające przykazania Dekalogu. Do ambony prowadzą załamane 12- stopniowe schody z bogato rzeźbioną balustradą. Świątynię oświetlają pajak z brązu z dwunastoma lichtarzami oraz dwa pajaki z białej blachy z ozdobami ze szkła.

Do szczególnie cennych rzeczy znajdujących się w kościele należą dwa obrazy: Matki Boskiej zwanej Markowską i Przemienienia Pańskiego.

Pierwszy z nich namalowany został olejno na płótnie o wymiarach 170 na 115 cm pochodzący z 1764 roku, należy do typu prastarej Hodegetrii. Madonna ukazana jest do bioder. Okrywa ją obszerny, turkusowo – błękitny płaszcz, zarzucony na głowę ma widoczny pod spodem delikatny maforion. Przytrzymuje go na skroniach Matki Bożej okazała, precyzyjnie malowana, złocista i kameryzowana korona zamknięta, której ornamentalny ażur rysuje się na tle czerwonego, tekstylnego wypełnienia. Podobną koronę nosi Dzieciątko siedzące na lewym przedramieniu matki, odziane w długą tunikę jakby z dwubarwnego ałtasu, z rzutem cynobrowych kwiatów na lśniącem tle, uwydatniający zarys zgiętych w kolanach nóg. Madonna, której głowa jest bardzo nieznacznie zwrócona ku Dzieciątku, patrzy poważnie na wprost czarnymi oczami, osadzonymi blisko nasady wydatnego nosa. Twarz ma kształt owalny, ale jednocześnie pełny. Dzieciątko jest duże i na wiek poważne. Prawą ręką wykonuje gest błogosławienia, lewą przytrzymuje księgę zwróconą grzbietem do góry,

nieznacznie wsuniętą pod ramię. Taki sposób przedstawienia obydwu postaci mówi o ich królewskiej i boskiej powadze o przedwczesnej mądrości Zbawiciela. Ponadto o dostojności Matki i Syna mówią jeszcze bardzo bogato malowane naszyjniki, złożone każdy z kilku sznurów koralu, pereł i łańcuchów z zawieszonymi na nich kameryzowanymi krzyżami. Płaszcz madonny jest bardzo bogato udrapowany, spływa w dół obfitymi, realistycznie traktowanymi fałdami. Tło obu postaci stanowi niebo z delikatnie zarysowanymi obłokami, a bezpośrednio tło dla ich głów – zorza tęczyowych aureoli, otoczonych gwiazdami. Z inskrypcji znajdującej się na odwrocie obrazu można dowiedzieć się, że obraz został namalowany w 1764 r. na zamówienie ówczesnego proboszcza o nazwisku Wiliusz. W 1940 roku obraz oddany został do konserwacji, którą wykonał malarz i konserwator Józef Dutkiewicz.

Obraz Przemienienia Pańskiego o wymiarach 265 x 160 cm jest obrazem namalowanym olejno na płótnie. 1939 r. był obrazem bardzo zniszczonym i został poddany konserwacji w 1941 r. również przez J. Dudkiewicza. Okazało się też, że z wyjątkiem postaci Chrystusa cała powierzchnia obrazu była przemalowana.

Kompozycja obrazu jest dwustrefowa. W górnej, ponad obłokami pośrodku znajduje się Chrystus stojący w kontrapoście z rozpostartymi rękami. Ubrany w zieloną szatę, a na nią nałożony czerwony płaszcz. Po bokach przedstawione są dwie adorujące postacie proroków: Eliasza i Mojżesza – prawa z twarzą ukazaną z profilu, ubrana w zieloną suknię i różowy płaszcz oraz lewa klęcząca na lewym kolanie z dłońmi skrzyżowanymi na piersi, twarz zaś wzniesioną ma ku Chrystusowi. Ubrana jest w białą (kremową) suknię na zielonym podbiciu. Tło tej strefy jasno-żółte. W dolnej strefie pod obłokami, tło przechodzi do odcieni brązowych. Tutaj umieszczone są trzy klęczące postacie przebudzonych Apostołów: Piotra, Jakuba, i Jana zwróconych frontem do widza na wysokości około pół metra od podstawy obrazu. Pośrodku usytuowany jest Jan klęczący na obu kolanach, w zielonej sukni i różowym płaszczu. Piotr z ręką obejmującą głowę, w kremowej szacie znajduje się z lewej strony obrazu, zaś Jakub w zielonej sukni i żółtym płaszczu z prawej strony.

Epoka powstania obrazu przypada prawdopodobnie na poł. XVII wieku.

Ogrodzenie wokół kościoła zostało wykonane w 1954 r. Złożone z betonowych kwadratowych słupków zwieńczonych czterospadowymi daszkami i słupków o rzucie krzyża greckiego, między nimi niski murek i kute, metalowe przesłania. W ogrodzeniu cztery niewielkie ołtarze polowe, dwie bramy i bramki. Ogrodzenie swą formą nawiązuje do neogotyckiej stylistyki kościoła.

Zespół kościelno - plebański w Markowej zlokalizowany na działkach nr 1417 i 1416 obr. 0002 gm. Markowa obejmujący kościół p.w. św. Doroty, ogrodzenie z dwiema bramami i bramkami oraz plebanię wraz z otoczeniem został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych Województwa Podkarpackiego pod numerem rejestru A – 1428

Plebania

Usytuowana jest obok kościoła, wzniesiona w II połowie XIX wieku. Budynek ten, zwrócony frontem na południe, o wym. 23 m dł. 13 m szer. i 3,75 m wysokości został wykonany w stylu eklektycznym z przewagą elementów klasycystycznych. Jest to budynek parterowy, założony na rzucie prostokąta. Elewację frontową zaakcentowano wgłębnym portykiem, który został zwieńczony trójkątnym

szczytem. Budynek posiada bogaty detal architektoniczny – pilastry, obramowania okienne, gzymsy i płyciny.

Zagroda Muzeum

Markowski skansen to muzeum wsi uwzględniające zabudowę i układ przestrzenny charakterystyczny dla tego terenu i tego typu osadnictwa w rejonie łańcucko – przeworskim. Zagroda – Muzeum to kompleks budynków

wchodzących w skład jednego gospodarstwa chłopskiego z XIX wieku. Chałupy i budynki gospodarcze są urządzone w sposób nawiązujący do tradycji z początku XX wieku. Prezentowane obiekty w

sposób wierny odtwarzają układ zagrody kmiecej znamiennej dla tej grupy społecznej na terenie Markowej. W bliskim sąsiedztwie zagrody kmiecej znajduje się budynki biednackie. Markowski skansen jest pierwszym i jedynym muzeum budownictwa przysłupowego w Europie. W Markowej liczba obiektów przysłupowych jest ogromna i pozwala uznać wieś za największą europejską enklawę tego typu budownictwa. W skansenie znajdują się następujące obiekty:

- **Zagroda kmieca** – Charakterystyczna budowla dla zamożnych warstw markowskiego społeczeństwa z przełomu XIX i XX wieku. Jest ona czworoboczna zamknięta: chałupa i stajnia ustawione są równolegle, a pomiędzy nimi znajduje się tzw. „Rynek” stanowiący niegdyś miejsce do składowania obornika. Chałupa kmieca pochodzi z 1874 r. jest budynkiem wzniesionym w konstrukcji przysłupowej, posadowionym na niskiej ławie fundamentowej o wymiarach 8m x 18,5 m.

Budynek zrębowy wykonany z ciosanego drewna jodłowego, wiązany w węglach na rybi ogon z niewielkimi ostatkami. Dodatkowo zrąb ten jest obciążony poprzez wsparcie dachu na płatkach opartych o słupy usytuowane po zewnętrznej stronie ścian. Niezbędnym elementem w tym budownictwie jest obecność zastrzałów

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

czyli ukośnych elementów łączących słupy z płatwiami, które pozwalają na usztywnienie całej konstrukcji. Sam dach jest czterospadowy, krokwiowy z „bontami”, w całości poszywany słomianymi kiczkami w schodki z „baranem” na kaletnicy, którą wzmocniono dębowymi kozłami. Z zewnątrz i wewnątrz zrąb budynku jest bielony wapnem, natomiast słupy dźwigające stolarkę drzwiową i okienną wraz z dachem pomalowano brunatnoczerwoną gliną.

- **Chałupa kmieca** jest budynkiem dwu traktowym z przelotową obszerną

sienią po południowej stronie jest izba zwana piekarnią oraz izdebka, po drugiej dwie komory pierwsza z większym oknem używana była jako pokój dziewczęcy druga z mniejszym oknem używana jako pomieszczenie na przedmioty gospodarcze i zapasy żywności. Obecnie w komorach znajdują się wystawy tematyczne w pierwszej – tradycyjne stroje, w drugiej warsztat tkacki.

Kuchnia była najważniejszym pomieszczeniem w chałupie to właśnie w niej toczyło się życie rodzinne. W niej gotowano, jedzono, myto się, spano, jak również wykonywano przeróżne prace.

Izdebka to najbardziej zacne pomieszczenie, w którym przyjmowano najbardziej znamienitych gości, a na co dzień służyło, jako sypialnia dla gospodarzy. W izdebce wyposażenie jest bogatsze niż w izbie o czym świadczyć może oryginalna snycerka na „ślubanku”, a także kołyska dziecięca, na której widnieje wyryta data 1866 r. Ściany przyozdobione tak samo jak w izbie różnymi obrazami o tematyce religijnej oraz haftowanymi makatami. Żeby

utrzymać ciepło w pomieszczeniu zbudowano tzw. ogrzewacz, który stanowił przedłużenie pieca chlebowego. Dodatkowo izdebkę wyposażono w drewnianą podłogę, łóżko oraz niewielką szafę i skrzynię na ubrania.

Sień pozostawała bez powały, gdyż młócono tam zboże lub urządzano świniobicie. Można też zobaczyć drabinę opartą o ścianę, która ułatwia dostęp na strych, także

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

żarna służące do mielenia zboża. Z sieni wchodzimy na tzw. oborę, przez umieszczoną w poprzek niej ławę zwaną pogródką przechodzimy do stajni.

- **Stajnia kmieca** - która datuje się na z koniec XIX stulecia.

Ściany wiązane w węglach na „rybi ogon” z niewielkimi ostatekami, po stronie zewnętrznej niebielone. Dach czterospadowy wsparty na słupach, poszywany słomą w schodki, wysunięty na całej długości ściany frontowej tworzy funkcjonalny podcień wzdłużny. Ściany zbudowane z drewna jodłowego. Dach czterospadowy, wsparty na słupach i przykryty słomianymi kiczkami. Wewnątrz stajni

znajdowały się zwykle cztery pomieszczenia. Były to sieczkarnia, obok chlew dla świń i stajnia dla koni, która miała wspólne wyjście wraz z oborą dla bydła. Pod obszernymi podcieniami znajdują się przedmioty codziennego użytku związane z pracą na roli, narzędzia do przygotowywania paszy dla zwierząt gospodarskich jak również uprząże dla koni. Pomieszczenia stajni zostały zaadaptowane na swoiste sale wystawiennicze, w których eksponowane są narzędzia życia codziennego, sprzęty domowe, oraz warsztaty pracy: cieśli, kołodzieja, rymarza.

- **Chałupa biedniacka** – pochodzi z drugiej połowy XIX wieku.

Budynek jednotraktowy, zbudowany z drewna jodłowego, wiązany w węglach na rybi ogon z niewielkimi ostatekami. Dach krokwiowy, czterospadowy, poszywany słomą w schodki. W biedniackiej chałupie jest tylko jedna mieszkalna izba, kuchnia piecem a za nim miejsce na łóżko. W mieszkaniu takim panowała ciasnota szczególnie w monecie, kiedy w domu było kilkoro dzieci. W części nie mieszkalnej chałupy znajduje się jedna niewielka komora, w której trzymano zboże oraz drobne narzędzia i przedmioty rolnicze.

- **Drewniana stajenka** - budynek gospodarczy z początku lat 20-tych XX w. Budynek jednopomieszczeniowy, zrębowy z czterospadowym dachem pokryty cementową dachówką. Belki zrębu związane są w zwęgłowaniach

na „rybi ogon” i na „obłap”. W chlewiku, który jest niewielki mieściła się, co najwyżej koza lub jedna bądź dwie świnie, które były całym inwentarzem mieszkańca biedniackiej chałupy.

- **Stodoła z wozownią** – jest to budowla słupowa datowana na przełom XIX i XX wieku.

Budynek szerokofrontowy, wzniesiony na rzucie prostokąta dwusąsiekowy z jednym przejezdnym boiskiem. Charakteryzuje się konstrukcją przysłupową o ścianach wypełnionych kładzionymi poziomo na styk deskami. Płatew, do której zaciosane są krokwie połączone są ze słupami za pomocą mieczy i krzyżaków. Poniżej okapu dachu, pomiędzy narożnymi słupami,

wzdłuż ścian szczytowych zamocowane są rygle wzmacniające konstrukcję. Do stodoły prowadzą dwuskrzydłowe, deskowo – spagowe wrota na pasowych zawiasach.

Od strony zachodniej dostawiona jest wozownia wzniesiona także w konstrukcji przysłupowej, wypełnionej poziomo kładzionymi deskami. W wozowni zwracają uwagę kołkowane odrzwia ciesielskiej roboty o dekoracyjnym opracowaniu wykonane w 1883. r. Wozownia posiada dach pulpitowy kryty dachówką ceramiczną. Pośrodku zagrody usytuowano zrębową studnię z żurawiem.

- **Spichlerz** – stojący nieco na uboczu zagrody zwany w Markowej

„sołkiem”. Sołek ten został zbudowany w 1895 r. z drewna jodłowego o zrębie powiązany „na rybi ogon” z ostatkami. Jego konstrukcja została wsparta na kamieniach. Ma on rzut kwadratu oraz czterospadowy dach kryty słomą w schodki wzmocniony dodatkowo w kaletnicy dębowymi kozłami. Dach ten wysuwa się nad drewniany podest przy wejściu wspierany na płatwiach.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- **Wiatrak koźlak** – zbudowany w konstrukcji słupowo – szkieletowej na planie zbliżonym do kwadratu. Stanowiący charakterystyczny element krajobrazu tych terenów. Pochodzi z 1946 r. Ściany wiatraka szalowane są pionowo deskami kładzionymi na styk. Budynek przykryty jest dachem siodłowym z naczółkiem od strony skrzydeł i daszkiem okapowym z przeciwnej strony. Pokrycie stanowi gont.

Konstrukcja wiatraka wspiera się na tzw. koźle, który złożony jest z pionowego słupa wzmocnionego ukośnymi zastrzałami wspartymi na podwalinach i siodła. Na siodle spoczywają dwie poziome belki, które podtrzymują od dołu budynek. Pod stropem kondygnacji biegnie tzw. belka mączna, połączona ze słupem „koźła”. Taka konstrukcja umożliwiała ustawianie budowli pod wiatr za pomocą sterowanego draga. Zespół napędowy składa się z drewnianych skrzydeł osadzonych na wale koła palecznego, z którym zrębia się tzw. „cywia”. Cztery skrzydła wiatraka „zapierzono” ruchomymi, cienkimi deszczułkami w ilości zależnej od siły wiatru. Do wiatraka prowadzą drewniane, jednobiegowe schody. Drzwi są jednoskrzydłowe, deskowo-szpagowe, zawieszane na zawiasach pasowych.

- **Kuźnia** – jest rekonstrukcją wykonana w 2000 r. Ściany z wąskich bali wiązane w węglach na „rybi ogon”. Dwuspadowym dach kryty dachówką ceramiczną. Wejście w ścianie szczytowej osłonięte prawie 2 – metrowym podcieniem wspartym na dwóch słupach. Wewnątrz potężne palenisko zakończone wyprowadzonym na dach kominem. Ogień podsyca ręczny skórzany miech.

- **Muzeum pożarnictwa**

Muzeum wyposażone jest w sprzęt z okresu międzywojennego. Wszystkie eksponaty pochodzą ze zbiorów Ochotniczej Straży Pożarnej w Markowej. Największe eksponaty to: wóz do przewożenia sprzętu pożarniczego, pompa ręczna ssawna dwutłokowa, oba pojazdy ciągnięte były przez konie. Pozostałe prezentowane sprzęty to pompy spalinowe, stroje strażackie, hełmy, bosaki toporki.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Szkoła ludowa – budynek szerokofrontowy, zrębowy na podmurówce z cegły. Wzniesiony po I wojnie światowej, wielokrotnie odnawiany. Dach kryty dachówką ceramiczną. Wewnątrz pomieszczenia administracyjne, kuchnia i obszerna sala. W piwnicach piec chlebowy na cztery chleby. We wnętrzu odstąpiono od wcześniejszego podziału pomieszczeń i wystroju. W podcieniach na zewnątrz urządzono fragment sali lekcyjnej ze sprzętem z lat 50 – tych XX w.

Bróg – zabudowanie gospodarcze służące do przechowywania płodów rolnych, ruchomy daszek słomiany przesuwany na 4 wkopanych w ziemię słupkach, osłaniający składowane siano lub ziarno przed zawilgoceniem przez opady atmosferyczne. Bróg często spełniał stodołę w biednych i średnio zamożnych gospodarstwach.

- **Olejarnia**

Olejarnia to nowo wybudowany budynek, w którym umieszczono urządzenia do tłoczenia oleju są to: stempa, młynek (gniotownik) kuchnia oraz prasa ręczna. Wszystkie eksponaty olejarni są sprawne powstaje w nich wspaniałe i zdrowy olej lniany. W olejarni możemy zobaczyć len w kilku postaciach:, jako przędza, nasiona tzw. siemię, sznury oraz liny.

Ekspozycja sprzętu rolniczego – przy wschodniej bramie wjazdowej w bezpośrednim sąsiedztwie kmiecej stodoły usytuowana jest ekspozycja sprzętu rolnego są tam: narzędzia do uprawy roli, siewnik kopaczka gwiazdowa do ziemniaków, kosiarka konna, żniwiarka oraz snopowiązałka.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Dom Ludowy im. Wincentego Witosa – były to zabudowania stajni dworskich

powstałe w XIX w. w celu obsługiwanania folwarku, jaki w Markowej posiadali Lubomirscy. W 1926 r. gdy Lubomirscy zdecydowali o parcelacji folwarku w Markowej, społeczność wsi postanowiła, że zabudowania pofolwarczne zostaną wykupione przez samorząd wiejski i zostaną przebudowane na Dom Ludowy. Po przebudowie dawnych stajni w 1931 r. nastąpiło uroczyste otwarcie placówki

z udziałem ówczesnego premiera RP Wincentego Witosa.

W 1931 r. w Domu Ludowym odbyło się wiele zebrań nie tylko o charakterze lokalnym, ale również regionalnym i ogólnokrajowym. Przed wojną wielokrotnie odbywały się tu zjazdy ZWM RP Wici oraz Stronnictwa Ludowego z powiatu przeworskiego oraz całego województwa lwowskiego. W dniu 24 XI 1935 r. budynku tym odbyło się także zebranie założycielskie pierwszej w Polsce Spółdzielni Zdrowia. Tu także po raz pierwszy w historii wystawiono sztukę „Kordian i Cham” a w premierze wziął udział jej autor Leon Kruczkowski. W czasie wojny w związku z kwaterowaniem Wehrmachtu przed rozpoczęciem wojny niemiecko – sowieckiej w 1941 r. budynek uległ uszkodzeniu, ale został odremontowany po 1944 r. Mieściła się tam Spółdzielnia Mleczarska, Kasa Stefczyka, dwie sale szkolne, biblioteka, duża sala przeznaczona na zebrania, pogadanki, próby i przedstawienia teatralne, występy chóru, zespołu tanecznego.

W 1978 r. podczas obchodów 50 rocznicy powstania ZMW RP Wici podjęto tam decyzję o powstaniu skansenu w Markowej.

3.2. Husów

Chata Jana Raka – jest to chałupa jednego z pierwszych poetów ludowych. Drewniany

budynek o powierzchni 78 m² wzniesiony w 1720 roku. Przez długi okres należał do rodziny Szmuców, z której pochodziła żona Jana Raka. Zbudowana została na rzucie prostokąta, jednotraktowa, z sienią przelotową. W części mieszkalnej /wschodniej/ znajduje się izba i kuchnia, w części gospodarczej /zachodniej/ komora i obora. Zachowany jest XIX-wieczny piec z zapiekiem i drzwi kołkowane, na

biegunie od podwórza. Dach pokryty jest strzechą. Budynek stanowi własność Gminy Markowa, położony na działce ewid. nr 2071/2, objętej KW 14573 został wpisany do

rejestr zabytków nieruchomości w dn. 12 kwietnia 1968 r. L. d. KL.II – 680 /13/68 nr Rej. A – 329,a obecnie obiekt ten znajduje się w rejestrze zabytków województwa podkarpackiego pod nr A – 911 jako jedyny przykład konstrukcji zrębowej „na obłap”; tzw. obwiąz wprowadzony w końcu XIX w. W latach 70. XX wieku chata została wykupiona przez Skarb Państwa i przeznaczona na muzeum. Ostatecznie umieszczono w nim izbę pamięci poświęconą poecie, którą obecnie opiekuje się Centrum Kultury i miejscowa szkoła. W miarę potrzeb organizowane są spotkania i zajęcia edukacyjne. Chata znajduje się na trasie rowerowej „Szlakiem przydrożnych krzyży i kapliczek w Husowie.

- **Kaplica cmentarna** – Obiekt został wzniesiony w 1893 r. z fundacji Ks.

Leonarda Pieli. Jest to budowla murowana z cegły, otynkowana, wzniesiona w stylu klasycystycznym. Założona została na rzucie prostokąta od wschodu zamkniętego trójbocznie, z przylegającą do ściany wschodniej niższą przybudówką o planie prostokąta, mieszczącą kryptę grobową. Dwa charakterystyczne detale architektoniczne to portal i oprawa otworów okiennych. Do innych elementów zdobniczych należą dwa szczyty zwieńczone prostokątnymi sterczynami, ozdobione płycinami, fryzem arkadowym i ujęte profilowanym gzymsem. Drzwi i okna są prostokątne, zamknięte półkoliście. Kaplica nakryta została dachem dwuspadowym, zaś od wschodu trójpołaciowym.: krypta grobowa – dwuspadowym daszkiem. Pokrycie dachów stanowi blacha.

- **Szkoła** W 1884 dzięki staraniu Rady Gminnej zorganizowano jednoklasową szkołę ludową, która znajdowała się obok Kościoła. Nauka odbywała się w jednej izbie, dość obszernej i wysokiej. Przez środek biegła sień zakończona od południa gankiem. Pierwszy drewniany budynek szkolny wzniesiono w 1892 r. dzięki wsparciu Wacława Oborskiego – dziedzica husowskiego dworu, który ofiarował grunt pod budowę szkoły i założenie ogrodu. Nowy drewniany budynek szkolny wzniesiono po I wojnie światowej – w 1928 r., a rok później w 1929 r. otwarto drugi budynek. Obecnie istniejącą szkołę rozpoczęto budować w 1937 r.

- **Zespół dworski** – dwór wzniesiony w II połowie XIX wieku dla rodziny Oborskich. Był to budynek założony na rzucie wydłużonego prostokąta, parterowy, murowany z cegły. Na osi środkowej, naprzeciwko gazonu, a na osi prowadzącej do niego przez park alei lipowej stał ganek wsparty na czterech kolumnach. Układ wnętrza był we dworze dwutraktowy. Otwory okienne były prostokątne, ujęte profilowanymi opaskami. Obecnie obiekt ten jest zrujnowany i brak w nim jest rozebranej części południowej.

3.3. Tarnawka

Kościół parafialny dawna Cerkiew grecko-katolicka –

Budynek został wzniesiony w latach 1934-39, a przyjęty przez Parafię Rzymskokatolicką i ukończony w 1945 r. Założony został na planie krzyża o nawie poprzecznej zamkniętej apsydami, prezbiterium zamkniętym trójbocznie, z przylegającymi doń od północy i południa prostokątnymi aneksami. Babiniec otoczony jest z trzech stron podcieniami wspartymi na filarowych arkadach o półkolistych wykrojach. Malowniczość bryły osiągnięto dzięki trzem ośmiobocznym wieżom z cebulastymi hełmami zwieńczonymi dekoracyjnie opracowanymi krzyżami. Od południowego zachodu znajduje się wzniesiona w latach 80 – tych XX wieku dzwonnica.

Leśniczówka – znajduje się na skraju lasu w północnym krańcu wsi. Budynek

murowany wzniesiony przed 1919 rokiem. Była to własność Kellermana, ówczesnego właściciela dóbr klucza kańczudzkiego. Jest to założona na skomplikowanym planie willa o urozmaiconej, zryzalitowanej bryle z rotundą w narożu. Budynek posiada wejście w elewacji frontowej poprzedzone pseudoportykiem wspartym na dwóch kolumnach, z niewielkim tarasem na piętrze. Pierwsza kondygnacja dekorowana jest poziomym pseudoboniowaniem w tynku. Nad głównym budynkiem występuje dach czterospadowy, nad rotundą – stożkowy, nad ryzalitem w elewacji ogrodowej – trójspadowy z lukarnią; natomiast inne ryzality kryte są dachami wielospadowymi. W bliskim otoczeniu willi zachowały się drewniane zabudowania gospodarcze, pochodzące z okresu międzywojennego oraz znacznie oddalone pozostałości dawnego tartaku parowego.

4. Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Wpis do rejestru odbywa się na mocy decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Decyzja o wpisie może zostać wydana z urzędu, jeśli zachodzi uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę.

Przemierzając gminę Markowa można napotkać kilka przydrożnych kapliczek oraz krzyży, które są spuścizną pobożności i dziękczynienia. Jest to przepiękny element krajobrazu, który można spotkać w każdej miejscowości gminy Markowa. Zobaczyć można krzyże przydrożne stare, oraz stawiane w nieodległych i obecnych czasach wzniesione przeważnie w XIX i XX wieku. Ze względu na formę możemy wyróżnić kilka

rodzajów kapliczek. Są to kapliczki szafkowe, domkowe, słupowe. Odmiany te związane bywają z określonym materiałem, z którego są wykonane. Kapliczki szafkowe wykonane są najczęściej z drewna, domkowe – to często rozbudowane, małe świątynie drewniane lub murowane z kamienia i cegły.

Kapliczki słupowe bywają kamienne lub kamienno – murowne. W każdej miejscowości gminy Markowa występują kapliczki szafkowe. Wykonane są najczęściej z drewna. Kapliczki mają formę płytkiej szafki krytej dwuspadowym daszkiem. Front jest odsłonięty bądź przeszklony, a w niewielkim wnętrzu umieszczona jest figurka lub obraz. Kapliczki te najczęściej zawieszane są na drzewach lub słupach. Występują szafki bardzo proste, skromne bez dekoracji oraz zdobione ażurowo wycinanych szczytach, dekoracjach w formie wieżyczek itp. Najliczniej występują u nas kapliczki domkowe.

- Kapliczki znajdujące się na terenie miejscowości Markowa:

- Kapliczka na cmentarzu - jest to kapliczka o typie domkowym z początku XX w. Jest murowana z cegły, współcześnie otynkowana wzniesiona na planie prostokąta zamkniętego półkole. Zastosowano tu podział ścian płycinowo – ramowy. Od frontu półkole zamknięte otwór wejściowy z głęboką konchą, w której umieszczona jest kamienna figura Chrystusa Zmartwychwstałego. Front zamknięty jest trójkątnym szczytem. Boki szczytu oraz ściany zwieńczone są profilowanym gzymsem. Kapliczkę pokrywa dach dwuspadowy, a nad częścią apsydialną – wielopołaciowy o pokryciu z blachy.

- Kapliczka obok domu nr 1029 – kolejna kapliczka o typie domkowym wzniesiona w 1902 r. Gruntownie odnowiona w latach 80 – tych. Założona została na rzucie prostokąta, z wysokim cokolem ozdobionym płycinami prostokątnymi o ściętych narożach. Cokół zwieńczony jest profilowanym gzymsem, powyżej którego zasadnicza część kapliczki z umieszczonymi od frontu przeszklonymi drzwiczkami w kształcie prostokąta zamkniętego trójkątnie. Boczne ścianki kapliczki dekorowane są prostokątnymi płycinami, z wmurowanymi w środek betonowymi krzyżami. Szczyt ma kształt trapezu z umieszczonym na nim niewielkim betonowym krzyżem na cokole. Kapliczka przykryta jest dwuspadowym dachem krytym blachą. Wewnątrz znajduje się drewniana figurka przedstawiająca Chrystusa Miłosierdzia.

- Kapliczka obok domu 1260 – następna kapliczka o typie domkowym wybudowana pod koniec XIX w. Założona została na planie prostokąta, na niskim cokole. Jest wymurowana z cegły, współcześnie otynkowana pokryta dwuspadowym dachem o pokryciu ceramicznym. Od frontu posiada duże przeszklone drzwi w kształcie prostokąta zamkniętego łukiem odcinkowym od frontu. Bardziej dekoracyjnie oszacowano szczyt z prostokątną, zamkniętą trójkątnie płyciną, w której mała wnęka także zamknięta trójkątnie. Wewnątrz wtórnie wstawiona jest reprodukcja z wizerunkiem matki Boskiej Częstochowskiej. Odremontowana w 1980 r.

- Kapliczka obok domu 1428 - obok kościoła ok. XIX wiek z ciekawą figurą św. Jana Nepomucena.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- Kapliczka obok domu 1620 – kolejna kapliczka o typie tzw. domkowym, która posiada detal architektoniczny charakterystyczny dla neogotyku. Ufundowana została w 1908 r.. Murowana, otynkowana, wzniesiona na planie prostokąta posiada od frontu duże dwuskrzydłowe płycinowe drzwi w górnej części przeszklone z naświetleniem o neogotyckim, dekoracyjnie ukształtowanych szczelinach. Otwór drzwiowy oraz szczyt o kształcie trapezu ozdobione są profilowanym obramowaniem. W szczycie znajduje się wnęka o wykroju ostrołukowym z figurą Chrystusa Miłosiernego, poniżej zaś data „1908”. Szczyt zwieńczony jest metalowym ażurowym krzyżem. W ścianach bocznych znajdują się płyciny w których są prostokątne, zamknięte łukiem ostrym okna. Naroża zaakcentowane są ceglany wążkiem. Kapliczka kryta jest dwuspadowym dachem. Wewnątrz umieszczona jest neogotycka rzeźba Matki Boskiej. Ostatnio odnowiona i wyremontowana w 2016 r.

- Kapliczka obok domu 1661 – wymurowana w roku 1930. To murowana, otynkowana, trójkondygnacyjna konstrukcja. Pierwsza kondygnacja o charakterze wysokiego cokołu zwieńczona jest profilowanym gzymsem, druga kondygnacja o ścigłych narożach posiada od frontu umieszczoną w prostokątnej płycinie, tabliczkę z częściowo nieczytelnym napisem: Matce Boskiej Bolesnej/nieczytelne/ 1939. Trzecia kondygnacja, także o ścigłych narożach, przeszklona od frontu, z umieszczonym we wnęce obrazem z wyobrażeniem Piety. Kapliczkę pokrywa wielospadowy daszek.

- Kapliczka przy drodze do skansenu – została wykonana w połowie XIX wieku. Jest to kapliczka skrzynkowa umocowana na słupie. Nakryta dwuspadowym daszkiem bogato profilowanym. Słup również nakryty małym daszkiem pulpitem. Wewnątrz skrzynki, za przeszklonymi drzwiczkami zamkniętymi na zawias oleodruk ze świętym Michałem Archaniołem. Frontowa ściana bogato zdobiona. Drzwiczki przeszklone, podzielone profilowanymi szprosami na 7 prostokątnych pól, w tym jedno centralne. Poniżej drzwiczek znajduje się motyw rzeźbionej balustrady z tralkami jednolalkowymi. Kapliczka zwieńczona trójkątnym przyczółkiem ozdobionym geometrycznie rzeźbionym gzymsem. W przyczółku mała, przeszklona wnęka w kształcie arkady ujęta w prostą drewnianą ramę. We wnęce figura Matki Boskiej. Boczne ścianki skrzynki bogato rzeźbione ornamentem geometrycznym. W centralnej części znajdują się monogramy „IHS” w okręgu. Wyremontowana w 2001 r.

• **Kapliczki w miejscowości Husów:**

- Kapliczka obok domu nr 36 - usytuowana przy starej lipie. Wzniesiona w 2 poł. XIX wieku należy do tzw. kapliczek słupowych. Jest to murowana z cegły, otynkowana, czworoboczna kapliczka o dwuspadowym dachu kryta dachówką, na szczycie metalowy krzyżyk. Dekoracyjnie jest opracowana jedynie ściana frontowa z wielokwaterowymi drzwiczkami zamkniętymi ostrołukowo. Fasada ozdobiona jest gzymsem i stylizowanymi płaskorzeźbami liśćmi. Na froncie napis AD 1833, a nad nim obrazek Matki Boskiej Ostrobramskiej. We wnętrzu w półkolistym zwieńczonej niszy umieszczona jest ludowa, drewniana rzeźba św. Jana Nepomucena. Wyremontowana w 2007 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

- Kapliczka obok domu nr 466 - Jest kapliczka murowana wzniesiona około 1870 r. na miejscu poprzedniej drewnianej. Założona na planie prostokąta zamkniętego trójkątnie, poprzedzona jest podcieniem wspartym na dwóch filarach, otwartym z trzech stron ostrołukowo zamkniętymi arkadami. Podcień ten zwieńczony jest daszkiem namiotowym krytym blachą z metalowym krzyżem na szczycie. Kapliczka jest murowana z cegły, otynkowana, na kamiennej podmurówce. Wnętrze kapliczki o wymiarach orientalnych: 2 m x 1,8, wys. 2,5 m. Od frontu posiada dwuskrzydłowe, drewniane drzwi, w połowie przeszklone, ściany boczne rozczłonkowane są blendami o kształcie prostokąta zamkniętego ostrołukowo. Naroża ścian zaakcentowano pilastrami dekorowanymi wydatnym pasowym boniowaniem. Dach nad tą częścią kapliczki – wielospadowy, kryty blachą. Wewnątrz znajduje się drewniana figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem pochodząca z około poł, XIX w.

- Kapliczka obok domu nr 282 - Kapliczka ufundowana została w 1878 r. Wzniesiona jest na rzucie prostokąta zamkniętego trójbocznie. Szczególnie dekoracyjnie opracowana jest ściana frontowa kapliczki z dwuskrzydłowymi drewnianymi przeszklonymi drzwiami, ponad którymi łuk odcinkowy z cegieł (obecnie otynkowany i pomalowany na czerwono). Po bokach otworu wejściowego – półkolumnienki. Ponad profilowanym gzymsem schodkowy szczyt zwieńczony jest metalowym krzyżem. Szczyt ozdobiony jest trójkątną płyciną, w której umieszczono prostokątną tabliczkę z datami i napisem „1878 – 1952” wzniesiono odnowiono” oraz niewielkim prześwitem w kształcie odwróconego serca (powyżej płyciny). Na szczycie wieżyczki znajduje się drugi krzyż. Pozostałe ścianki dekorowane są prostokątnymi, wydłużonymi blendami zamkniętymi odcinkowo. Dach jest dwuspadowy, nad częścią trójboczną – trójpołaciowy z dekoracyjną neogotycką sygnaturką. We wnętrzu współczesna figurka Matki Boskiej.

• **Kapliczki w miejscowości Tarnawka**

- Kapliczka - wzniesiona w latach 20 tych XX wieku. To czworoboczna, na rzucie zbliżonym do kwadratu kapliczka. Od frontu posiada prostokątne drzwiczki zamknięte łukiem spłaszczonym, zaś w ściankach bocznych – po jednym oknie o analogicznym do wykroju drzwi. Do dekoracyjnych elementów należy profilowany gzymś obiegający cokół oraz frontowy szczyt o kształcie powstałym z przenikających się prostokątów i trójkąta z niewielką prostokątną wnęką. We wnętrzu znajduje się figura Matki Boskiej pochodząca z II wojny światowej.

4.1. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego.

Elementy wyposażenia i wystroju kościoła parafialnego pw. Św. Doroty w Markowej pow. łańcucki zostały wpisane do rejestru zabytków pod numerem rejestru **B – 790** w dniu 07.10.2016 r.

- **Ołtarz główny**, neogotyck, 1910 r., wyk. Andrzej Szajna z Jasła, drewno politurowane i polichromowane, złocenia. Wym. ok. 1100 x 560 cm. Mensa prostopadłościenna. Antependium z płaskorzeźbą Baranek Eucharystyczny z symbolami Wiary, Nadziei i Miłości. W partii predelli płaskorzeźby Dobry Pasterz, św. Jan Chrzciciel, dwóch proroków. Tabernakulum z tronem eucharystycznym wspartym na czterech kolumnach. W polu głównym rzeźba Chrystus Ukrzyżowany oraz św. Jan i Matka Boża Bolesna. Po bokach płaskorzeźby – sceny Zwiastowanie, Boże Narodzenie, Hołd Trzech Króli. Po drugiej stronie Zmartwychwstanie, przekazanie kluczy św. Piotrowi, Zesłanie Ducha św. W miejscach uszaków wsporniki z rzeźbami św. Piotr i św. Paweł. W zwieńczeniu rzeźba św. Doroty stojąca pod baldachimem wspartym na czterech kolumnach. Całość dekorowana licznymi sterczynami i ażurową wicią roślinną.

- **Ołtarz boczny pw. Matki Bożej Niepokalanej**, neogotyck, 2 ćw. XX w., wyk. Józef Płaza z Sieteszy, drewno, złocenia. Wym. ok. 850 x 420 cm. Mensa prostopadłościenna, antependium z monogramem Maria ujętym w czteroliściu wpisany w koło i kwadrat. Predella w dolnej części z podziałami płycinowymi, w górnej, wysokiej liczne podziały płycinowe, pionowe wypełnione dekoracją maswerkową. Tabernakulum szafkowe, na drzwiczkach kielich z hostią. Tron eucharystyczny z daszkiem dwuspadowym wspartym na kolumnkach. W polu głównym ołtarza wnętrza z rzeźbą Matki Bożej Niepokalanej, po bokach wąskie kolumniki i skrajne aedicule z baldachimami oraz rzeźbami św. Teresy i św. Stanisława Kostki. W zwieńczeniu figura św. Józefa z Dzieciątkiem. Nad całością sterczyny z żabkami i kwiatostanami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- **Ołtarz boczny pw. Serca Pana Jezusa**, neogotyck, 2 ćw. XX w., wyk. Józef Płaza z Sieteszy, drewno, złocenia. Wym. ok. 850 x 420 cm. Struktura analogiczna jak ołtarz poz. wyżej. Mensa prostopadłościenna, antepedium z chrystogramem wpisanym w czteroliść i kwadrat, po bokach motyw fryzów arkadkowych. Tabernakulum szafkowe z tronem zamkniętym daszkiem dwuspadowym na kolumnkach. Wysoka partia predelli z dekoracją płycinową z maswerkami. W centrum w ostrołukowej wnęce rzeźba Serce Pana Jezusa, po bokach potrójne kolumnki i w aediculach figury św. Antoni i św. Anna. W zwieńczeniu rzeźba św. Jan Chrzciciel. Nad całością sterczyny z żabkami i kwiatostanami.

- **Ołtarz boczny**, eklektyzm, 1944 r., wyk. Andrzej Rut z Markowej, drewno, złocenia. Wym. ok. 650 x 230 cm. Mensa prostopadłościenna. Antepedium z trzema płycinami oddzielonymi kolumnkami. W środkowej monogramem *M*aria otoczony liliami w bocznych płycinach płaskorzeźbione główki aniołków. Wysoka partia predelli z płycinami i ornamentami roślinnymi, po bokach na skrajnych konsolach rzeźby współczesne postacie św. Jana Pawła II i bł. Jerzego Popiełuszki. W polu głównych w ozdobnej szerokiej ramie z motywem roślinnej wici obraz Matki Bożej Markowskiej.(poz. niżej) Zamknięcie w formie szczytu z dekoracją maswerkową. Po bokach w dolnej części pola głównego stojące dwie rzeźby aniołków.

- **Obraz Matka Boża Markowska**, barok, 1764 r., mal. M. Nowakowski i Szymon Śląski, płótno /olej. Wym. 159 x 108 cm. Stojąca postać Matki Bożej ukazana w $\frac{3}{4}$. Prawa ręka ugięta dłoń trzymana na piersi. Na lewej ręce siedzące Dzieciątko Jezus w długiej sukience. Twarz Marii o pełnych rysach. Suknia czerwona, płaszcz niebieski. Na szyjach obu postaci liczne sznury koralu i łańcuchy z małymi karmeryzowanymi krzyżykami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- **Ołtarz boczny**, eklektyzm, 1958 r., wyk. Andrzej Rut z Markowej, drewno, złocenia Wym. 650 x 230 cm. Mensa prostopadłościenna. Antepedium z trzema płycinami oddzielonymi kolumnkami. W środkowej płycinie symbole Wiary, Nadziei i Miłości w otoczeniu wieńca róż, w płycinach po bokach płaskorzeźbione główki aniołków. Wysoka predella w której centrum mały obraz – oleodruk, po bokach płyciny ze snycerskim ornamentem roślinnym, w narożnikach ujęta aediculami z pełnoplastycznymi rzeźbami apostołów w charakterze baroku ludowego. Nastawa w formie ozdobnej ramy snycerskiej ujętej wąskimi kolumnkami z obrazem „Przemienienie Pańskie” (poz. niżej) zamkniętym łukiem nadwieszonym. Na narożnikach postacie aniołków trzymające wstążki wydatnej girlandy kwiatowej ujmującej obraz w polu głównym poniżej dolnej jego krawędzi.

- **Obraz „Przemienienie Pańskie”**, barok, 1 poł. XVIII w., płótno/olej. Wym. 265 x 160 cm. Kompozycja obrazu dwustrefowa. W górnej ponad obłokami w centrum Jezus z rozłożonymi rękoma. Ubrany w szaroniebieską szatę i różowy płaszcz. Po bokach dwie postacie proroków Mojżesza i Eliasza. Poniżej obłoków w dolnej części trzech apostołów wybudzających się ze snu. W centrum św. Jan z twarzą wzniesioną ku górze, ubrany w zieloną suknię i czerwony płaszcz.

- **Ambona**, neogotyck, 1910 r, Andrzej Szajna z Jasła, drewno politurowane i polichromowane, złocenia. Wym. ok. 700 x 175 cm. Wisząca przy filarze, który otaczają załamujące się schodki z pełną balustradą. Kosz sześcioboczny (dwa skrajne boki ½ szerokości). Zwis sześcioboczny zakończony motywem liści akantu. Na spływach główki aniołków. Na bokach kosza ambony płaskorzeźbione popiersia czterech ewangelistów. Zapleczek ujęty ażurowymi uszkami roślinnymi, z ostrołukową płyciną i snycerskimi motywami tablic dekalogu. Baldachim ośmioboczny z motywem Gołębicy i promienistej glorii w podniebiu, krawędzie z fryzem arkadkowym i małymi sterczynkami na narożnikach. Na płaszczu baldachimu leżące rzeźbione główki aniołków. W szczycie aedicula ujęta ażurowymi uszkami roślinnymi, wewnątrz rzeźba Chrystusa z opuszczonymi w dół dłońmi, powyżej sterczyna z żabkami i ozdobnym krzyżem.

- **Kropielnica**, 2 szt., neobarok, p. XIX w. kamień. Wym. 30 x 33 cm. Wisząca - wmurowana w ścianę. Czasza o dekoracji puklowanej, zakończona – zwisem w formie spłaszczonej kuli. Powyżej czaszy wklęsły pierścień. Brzeg prosty, trójboczny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- **Konfesjonał**, 2 szt., neogotyck, ok. 1956 r., drewno politurowane. Wym. 370 x 190 cm. Architektoniczny w formie rozbudowanej kapliczki z partiami boazerii obejmującej zagierowanie filaru. Dolna partia z płycinami. Na drzwiczkach motyw skrzyżowanych kluczy. Na wysokości parapetu klęcznika wąski gzyms – skośna listwa. Daszek dwuspadowy otoczony fryzem arkadkowym. Na narożnikach sterczyny, szczyt z kwiatonem i krzyżem.
- **Ławki**, 26 szt. neogotyck, pocz. XX w., drewno politurowane. Wym. 115 x 300 cm oraz 115 x 150 cm. Boki z ozdobnymi płycinami wklęsłymi zakończonymi łukiem ostrym i motywem maswerku. Ujęcie siedziska zakończone kuliście z wgłębnią rozetką, wsparte na małej kolumnie. Szczyt boków w formie czterolistnia z wgłębnią rozetką. Front ławek z dekoracją maswerkową i fryzem arkadkowym przy górnym profilu.
- **Feretrone – obrazy Trójca św./ Matka Boża z Dzieciątkiem**, późny barok XVIII/XIX w., drewno polichromowane, pozłacane i posrebrzane, obrazy płótno/ olej. Wym. 115 x 100 cm, obraz 73 x 42 cm. Podstawa prostopadłościenna z wysuniętymi impostami, w których otwory na drażki. Obrazy w profilowanej ramie zamkniętej łukiem półkolistym nadwieszonym. Rama otoczona ażurową wicią kwiatową, w szczycie krzyży i ramionach zakończonych trójlistnie. Awers: Obraz Matka Boża z Dzieciątkiem. Siedząca, ukazana 3/4 postaci. Dzieciątko stojące na prawym kolanie, nagie, z biodrami przepasanymi pieluszką. Prawa uniesiona do góry. Rewers: Obraz „Trójca Św.”. Postacie Chrystusa i Boga Ojca podtrzymywane przez aniołów.
- **Feretrone – obrazy św. Anna nauczająca Maryję/ Matka Boża z Dzieciątkiem**, neobarok, k. XIX w., drewno polichromowane, pozłacane. Wym. 85 x 75 cm. Obraz w prostokątnej profilowanej ramie otoczonej szeroką wicią roślinną – liści i kwiatów akantu. Podstawa pozioma z impostami, w których otwory na drażki. W centrum podstawy snycerski motyw roślinny.
- **Feretrone – rzeźba Matka Boża Niepokalana**, neogotyck, pocz. XX w., drewno polichromowane. Wys. 150 cm. Podstawa stożkowa, wznosząca ku górze, ujęta czterema wolutami płynnie przechodzącymi w formę liścia palmowego. Pomiedzy wolutami małe główki aniołków. Maria stojąca na kuli. Ręce opuszczone w dół, głowa lekko przechylona i opuszczona. Ręce wyprostowane o skręconych nadgarstkach, ukazana wewnętrzna strona dłoni. Biała suknia o lejących się fałdach, przepasana paskiem, na ramionach błękitny płaszcz. Wokół głowy wieniec 12 gwiazd.
- **Feretrone – obrazy Matka Boża Nieustającej pomocy/ Przemienienie Pańskie**, neogotyck, pocz. XX w., drewno polichromowane, pozłacane i posrebrzane, obrazy blacha / olej . Wym. 180 x 88 cm. Rama obrazów zamknięta łukiem w ośli grzbiet, ujęta dwoma wydatnymi sterczynami, które w dolnych partiach tworzą dwie sześcioboczne imposty - podstawę feretronu. Powyżej w odcinku impostów wypełnionych maswerkami otwory na drażki. Powyżej rzeźby – stojące postacie aniołów ze złożonymi modlitewnie dłońmi i spuszczone w dół skrzydłami. Nad postaciami aniołów ażurowe architektoniczne baldachimy z żabkami i maswerkami. Rama obrazów i podłucze ramy z motywem ażurowej, wydatnej wici winorośli.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Zwieńczenie w formie kwiatostanu. Obrazy – kopia ikony „Matka Boża Nieustającej Pomocy” oraz kopia obrazu „Przemienienie Pańskie” wg. Rafaela.

- **Feretron – obrazy św. Dorota /Adoracja Eucharystii**, neogotyck, pocz. XX w., drewno polichromowane, pozłacane i posrebrzane, obrazy blacha/olej. Wym. 180 x 88 cm. Struktura analogiczna jak w poz. wyżej. Obraz awers: Św. Dorota przedstawiona w pełnej postaci stojąca na tle pejzażu, rewers: dwa antytypyczne anioły adorujące Hostię w neogotyckiej monstrancji, na jasnym, gładkim tle.
- **Feretron – rzeźba Serce Pana Jezusa**, neogotyck, pocz. XX w., drewno polichromowane. Wys. 127 cm. Podstawa szeroka prostokątna z otworami na drążki. Postać Jezusa stojąca w kontrapoście z prawą nogą ugiętą. Ubrany w białą szatę i purpurowy płaszcz o złotym gęstym wzorze. Na piersi gorejące serce. Prawa ręka uniesiona w geście błogosławieństwa, lewa oparta na piersi. Palce dłoni szczupłe, rozsunięte. Twarz szczupła o idealizowanych rysach, oczy opuszczone w dół. Włosy długie, falujące.
- **Feretron – rzeźba Matka Boża Niepokalana Cudownego Medalika**, neogotyck, pocz. XX w., drewno polichromowane. Wym. 114 cm. Podstawa cylindryczna ujęta po bokach prostokątami z otworami na drążki. W partii cylindra snycerski ornament wici roślinnej. Maria stojąca na kuli, w kontrapoście z lewą nogą ugiętą, z opuszczonymi rękoma, odchylonymi od tułowia. Suknia o szerokich zawiniętych rękawach, przepasana szarfą. Płaszcz opadający na obu ramionach. Na głowie maforion zwinięty do tyłu, odsłaniający włosy, opadające długimi lokami na tułów. Twarz szczupła, wysokie czoło. Wokół głowy nimb z 12 gwiazd.
- **Krucyfiks**, późny barok, 2 poł. XVIII w., drewno polichromowane. Wys. 65 x 50 cm. Ciało Chrystusa o wydatnej muskulaturze i silnie wygiętej postaci w literę „S”. Nogi o skrzyżowanych palcach stóp przybite osobno do krzyża. Kolana złączone. Biodro prawe uniesione. Perizonium wąskie o bogatym poprzecznym udrapowaniu, z prawego boku pofalowany zwis z guzem zawiniętym na sznurze. Tułów wyprężony i wygięty. Ramiona uniesione wysoko, palce dłoni zwinięte. Głowa uniesiona wysoko i skrzyżowana w swoją prawą stronę. Banderola pionowa, pofalowana o końcu wyciętym, w ząb”.
- **Krucyfiks**, klasycyzm, pocz. XIX w., drewno polichromowane. Wym. 130 x 80 cm. Ciało Chrystusa o wydanie zaznaczonej muskulaturze. Nogi lekko ugięte, skrzyżowane stopy. Palce obu dłoni zwinięte. Perizonium szerokie, mocno pomarszczone, z prawego boku węzeł, brzegi zakończone bordiurą. Głowa przechylona w bok i wzniesiona ku górze. Oczy otwarte. Banderola pionowa z napisem I.N./R.I., w „zrąb” o zrulowanej górnej krawędzi.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

- **Rzeźba Chrystus Zmartwychwstały**, barok ludowy, 2 poł. XVIII w., drewno polichromowane. Wym. 82 x 27 cm. Podstawa kolista, lekko wypukła. Stojący w kontrapoście z lewą nogą ugiętą. Płaszcz wiszący na lewym ramieniu, zawinięty wokół bioder ozdobnym fałdowaniem – o szerokości poniżej linii bioder do kolan. Prawa ręka w geście błogosławieństwa, lewa ugięta trzymająca proporzec z banderolą zakończoną w „zab”, na której czerwony krzyż łaciński. Głowa uniesiona lekko ku górze i skręcona w swoją lewą stronę. Twarz o pełnych rysach, wzrok uniesiony wysoko ku górze. Od głowy trzy wiązki promieni o nierównej długości.
- **Monstrancja**, barok, 1789 r. srebro i met. Kolorowe, pozłacane. Wym. 72 x 25,5 x 20 cm (stopa). Stopa owalna o krawędzi wklęsło – wypukłej. Cokół stopy z pukłowaniem. Płaszcz repusowany z motywem roślinnym, wznosząca się tuleja ujmująca wazonowy nodus, nad którym wywinięty kołnierzyk z motywem roślinnym. Pierścień o powierzchni puklowanej i odcinek trzonu w formie lalki ujętej liściem akantu. Promienista gloria z promieniami prostymi o szerokich wiązках o zróżnicowanej długości. Okrągłe serce z kameryzacją. W górnej części glorii Gołębica, poniżej po bokach plakietki z postaciami aniołów. Z jednej strony anioł trzymający winorośl, z drugiej strony glorii anioł trzymający kłosy zbóż. Zwieńczenie w formie wydatnej korony zamkniętej, kameryzowanej z kulą i krzyżykiem. Pod stopą grawerowana data „1789”
- **Monstrancja**, neogotyck, początek XX w., mosiądz posrebrzany i pozłacany. Wym. 60 cm, śr. stopy 19,5 cm. Stopa sześciolistna na wysokiej kryzie o profilach wklęsłych. Płaszcz stopy wypełniony gęstą wicią roślinną. Trzon sześcioboczny, przerwany gładkim pierścieniem i spłaszczonym nodusem guzowym. Gloria architektoniczna wsparta ażurową wicią roślinną. Obramienie serca zamknięte łukiem nadwieszonym. Po bokach w ażurowych aediculach figurki św. Piotra i św. Pawła, w zwieńczeniu Jezus Chrystus. Całość zakończona sterczynami.
- **Kielich**, barok, poł. XVIII w., srebro złocone. Wym. 22,5 x 13 i 14,5 śr. stopy. Stopa wypukła, gierzowana i profilowana o owalnym wypukło – wklęsłym wykroju. Na brzegu inskrypcja: „AC ADALBERTI FILII FORUM MEMENTO ANDRAE / ETAGNETIS CONIUG”. Nodus gruszkowy. Czasza rozszerzająca się ku górze.
- **Kielich**, neogotyck, pocz. XX w., mosiądz złocony, srebro złocone. Wyk. Piotr Seip, Kraków. Wym. 26 x 18 i 16 śr. Stopy. Stopa o wykroju sześcioliścia z ażurowym cokolikiem. Płaszcz stopy z medalionami w wypukłych oprawach, w których barwne przedstawienia czterech ewangelistów oraz symbole eucharystii – Baranek Zmartwychwstały i Pelikan karmiący młode. Nodus spłaszczony, guzowy z kameryzacją wypełniony motywem roślinnym. Czasza rozchylająca się ku górze z dekoracją ornamentalną imitującą koszyczek – motyw ażurowy winnej wici.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- **Puszka**, klasycyzm, 1 poł. XIX w., srebro pozłacane, repusowanie. Wym. 32 x 15 śr. stopy. Stopa kolista, na wąskiej płaskiej kryzie, płaszcz wypukły z repusowanym pasem o wzorze mięsistych kwiatów i liści. Tuleja gładka. Pierścień gładki-półwałek. Nodus gruszkowy. Czasza szeroka, gładka, rozchylająca się. Pokrywa z repusowanym motywem analogicznym jak na płaszczu stopy, w górnej części gładka. Zwieńczenie w formie ozdobnego krzyżyka na małej kulce. Punca w formie szyszki i imienna „CK”.
- **Puszka**, eklektyzm, pocz. XX w., srebro pozłacane, wyk. F. Stupnicki i Syn, Przemyśl. Wym. 35 x 15,5 cm. Stopa sześciolistna na wysokiej profilowanej kryzie. Płaszcz stopy z wypukłą dekoracją maswerkową. Trzon sześcioboczny z pierścieniem i nodusem pseudowazonowym. Czasza ujęta koszyczkiem w formie liści akantu. Pokrywa ujęta od dołu profilowaną kryzą, płaszcz wypukły zakończony stożkową sterczyną i krzyżykiem. Na płaszczu pokrywy gęsty ornament kwiatowy i sześć pełnoplastycznych główek aniołków. Na spodzie stopy wybity znak firmowy „F. STUPNICKI I SYN/W PRZEMYŚLU”. Puncce – nn w pięcioliściu i imienna SL (?)
- **Krzyż ołtarzowy**, barok, k. XVII w., srebro, repusowanie, odlew. Wym. 40 x 17 cm. Stopa o wykroju łagodnie falistym, repusowana z kryzą o dekoracji puklowanej, na płaszczu wydane kwiaty i muszle. Nodus owoidalny z dekoracją roślinną. Krzyż o wymiarach zakończonych trójlistnie z kameryzacją. Postać Chrystusa z wysoko uniesionymi ramionami, odlew.
- **Krzyż ołtarzowy**, pocz. XX w., wyk. F. Stupicki, Przemyśl, mosiądz repusowanie. Wym. 45 x 20 x 16 cm. Stopa owalna. Brzeg stopy z wklęsłym profilem. Płaszcz z repusowaną dekoracją naśladującą karbowane brzegi muszli. Tuleja zwężająca się z pionowymi wklęsłymi liniami. Nodus wazonowy. Ramiona krzyża zakończone trójlistnie z wielolistnymi rozetkami. Postać Jezusa o ramionach uniesionych wysoko i stopach przybitych dwoma gwoźdźmi, odlew. Banderola z napisem INRI pionowa, sfalowana zakończona prosto.
- **Lampa wieczna**, neogotyck, pocz. XX w. metale kolorowe, odlew. Wym. ok. 60 x 40 cm. Sześcioboczny korpus o architektonicznej formie. Zwis zakończony trójlistnym koluszkim. Odcinek zwisu o prostych ściankach z motywem maswerku – rozet. Powyżej plecionka maswerku na splywach zwisu. Boczne ścianki lampy z architektonicznymi motywami aedicul, w których figurki – postacie apostołów. W narożnikach ażurowe pseudoprzypory i sterczyny.
- **Kociołek na wodę święconą**, barok, 1 poł. XVIII w., miedź repusowana. Wym. 25 x 17,5 cm śr. stopy. Stopa okrągła, wypukła, przerwana w 1/2 repusowanym pierścieniem, gładka. Czarna o wypukłym brzuchu, na którym puklowany wzór stylizowanych kropli wody odwróconych zwężającym się końcem w dół. Pod wygiętą

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

wargą brzegu czaszy wypukłe motywy gałek. Rączka z grubego drutu, uchwyt zwijanego odcinka blachy.

- **Posadzka**, eklektyzm, ok. 1910 r., cement glazurowany. Na całej powierzchni nawy głównej, naw bocznych, zakrystii i krucht wejściowych. Przez środek kościoła droga procesyjna z wzorem brązowo- kremowym tworzącym diagonalną szachownicę o polach naprzemiennie z motywem krzyżyka greckiego i kwadratu. Powierzchnia z wypukłym rastrem. Brzeg drogi procesyjnej z pasem o motywach barwnych niebiesko-żółtych okręgów, ujętych wąskimi pasami szarokremowymi z motywem małych diagonalnych kwadracików, po brzegach dwa wąskie żółte paski. W nawach bocznych i powierzchnia nawy głównej z płytkami szarokremowymi tworzącymi układ kwadratów o ściętych narożnikach, w ich miejscach małe kwadraciki diagonalne z motywem czteroliścia.
- **Witraże**. 10 szt., sztuka współczesna, 1. 1974 - 75, proj. Ks. Wincenty Kilian, salezjanin. 1) Alma Mater Polonia i święci polscy, 2) Św. Michał Archanioł, 3) św. Maksymilian Kolbe, 4) Symbol Eucharystii, 5) Tron Łaski i Matka Kościołów. 6) Chrystus Król, 7) Zmartwychwstanie Pana Jezusa, 8) Koronacja N.M. Panny, 9) Św. Rodzina i św. Izidor.
- **Dzwon I, barok**, 1619 r., stop metali, Wym. średnica 88 cm, waga 330 kg. W dolnej części płaszcz (antykwa z szeryfami) inskrypcja: „ AVE SANCTISSIMA MARIA MATER DEI REGINA CELI PORTA PARADISI DOMINA MVNDITVES SINGVLARIS VIRGO PVRA ANNO DOMINI 1619 DIE 6 IVLII”(?). Powyżej płaszcz z fryzem roślinnym. Powyżej dwa wersety inskrypcji: „VIRGINIS ET BEATE DOROTEE VIRGINIS ET MARTIRIS PATROCINI” (?). Powyżej w linijce oddzielonej półwałkiem: „AD LAVDEM DEI OMNIPOTENTIS ET IN HONOREM BEATE MARIE SEMPER” (?).
- **Dzwon II, barok**, 1667 (?) r. stop metali. Wym. średnica 70 cm, waga 160 kg. Powyżej płaszcz z wąskim fryzem palmetkowym. Powyżej (antykwa z szeryfami) inskrypcja: „DVM TEMPVS HABEMUS OPEREMI BONVS S. DOROTHEA ORA PRO NOBIS AD 1619” (?). Górny pas gładki.
- **Ornat niebieski**, neobarok, 2 poł. XIX w., jedwab broszowany. Wym. 106 x 65 cm. Kolumna w kolorze białym ze złotym motywem wici winorośli. Boki na ciemnoniebieskim tle złoty wzór kwiatowy w formie rzeki falistej, pomiędzy którymi pojedyncze gałązki kwiatów-róż. Galon pełny złoty.
- **Ornat fioletowy**, neogotyck, pocz. XX w., jedwab haft. Wym. 113 x 61 cm. Boki gładkie. Preteksta z gęstym haftowanym ornamentem symetrycznym o motywie liści akantu i sześciopłatkowych srebrnych kwiatów ujętych cienkimi falistymi łodygami. Na skrzyżowaniu ramion krzyża w szwabachą (srebrna nić). Galon szeroki, złoty pełny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to „zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem”(Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. Dz.U. 2014.1446 t. j. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Na terenie gminy Markowa numeracja stanowisk archeologicznych sięga 139, natomiast wykopaliska prowadzono tylko w trzech miejscach – stanowisko 11,85,17.

Należy podkreślić, że tylko niewielka część materiałów zabytkowych pochodzi z odkryć przypadkowych, dokonanych podczas prac polowych lub budowlanych. Znacznie więcej znalezisk pochodzi z systematycznych poszukiwań, tzw. badań powierzchniowych.

W ostatnim czasie w Husowie odkryto zabytek archeologiczny z epoki neolitu (młodsza epoka) nr 138. Jest to krzemienista siekiera czworościenna, która została przekazana do zbiorów Muzeum Okręgowego w Rzeszowie.

Stanowiska archeologiczne zarejestrowane na obszarze gminy Markowa są dość zróżnicowane ze względu na swoją wartość poznawczą. Większość z nich są to stanowiska, które można tylko bardzo ogólnie zaliczyć do okresu pradziejów. Dzięki bliższemu datowaniu możemy podzielić archeologię gminy Markowa na poszczególne okresy chronologiczne.

Epoka kamienia – jak dotychczas brak jest w Markowej znalezisk ze starszej i środkowej epoki kamienia, tzn. paleolitu i mezolitu, dawniej zwanych epoką „kamienia łupanego”. Był to okres, w którym rozwijały się społeczności zbieracko-łowicze posługujące się wyrobami krzemiennymi lub kamiennymi.

Młodsza epoka kamienia jest datowana na lata ok. 5400-2300 przed Chr. Ludność tej epoki to pierwsi rolnicy i hodowcy tzw. kultura ceramiki wstęgowej rytej. Została odkryta w południowej strefie pól Markowej – ślady długich domów, wykryte metodą magnetometryczną, fragmenty naczyń oraz wiórek z obsydianu. Odkrycie oryginalnie zdobionych naczyń na stanowisku 17 sugeruje również istnienie tam osadnictwa ludności związanej z kulturą malicką oraz kulturą lendzielską. Właśnie z tą ludnością należy łączyć liczne, na ogół rozległe stanowiska neolityczne nad strumykami w południowej części Markowej. Lepiej poświadczona na terenie Husowa jest obecność ludności kultur eneolitu (ok. 4000 lat p. n. e.). Znaleziska to m.in. ułamki ceramiki i siekierki, głównie z krzemienia pasiastego oraz typowe narzędzia na wiórach. Obecność ludności kultury ceramiki sznurowej zostały udokumentowane odkrytymi kamiennymi toporami i krzemiennymi siekierkami – zapewne w pewnej części pochodzące ze zniszczonych grobów.

Epoka brązu – we wczesnym okresie epoki brązu (ok. 2300 – 1600 lat przed Chr.) nadal była w użyciu ceramika ornamentowana odciskami sznura, ale stosowano inne motywy zdobnicze. Ludzie przeszli do bardziej osiadłego trybu życia i uprawy ziemi. Na terenie Markowej nie udało się stwierdzić śladów pobytu ludności z tych czasów.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

W Markowej w różnych częściach wsi stwierdzono kilka dużych stanowisk (nr 24,26,28,36,44,50 i 85) z okresów kultury trzcinieckiej.

W epoce brązu na terenie Husowa rozwinęła się tzw. grupa tarnobrzeska kultury łużyckiej. Odkryto ułamki naczyń oraz zasypiska kilku jam, pozostałych po istniejącej tu niegdyś osadzie. Grupa tarnobrzeska przetrwała na ziemiach gminy do wczesnej epoki żelaza.

Epoka żelaza – w Markowej nie są znane materiały zabytkowe, które można by datować na czasy od ok. 400 lat przed Chr. do przełomu er.

Cztery pierwsze wieki n.e. to okres kiedy na terenie Polski rozwijała się kultura przeworska. Na obszarze Markowej ceramika kultury przeworskiej z okresów wpływów rzymskich znana jest z co najmniej 10 stanowisk (nr 6,14,20,36,51,78-80,89,93). Najciekawsze są zabytki odkrywane na cmentarzyskach jak np. narzędzia, broń i różne ozdoby. Większe cmentarzyska kultury przeworskiej z obszaru województwa podkarpackiego to: Gać, pow. przeworski, Radawa pow. jarosławski.

Na terenie Husowa znaleziska ceramiki kultury przeworskiej, zwłaszcza fragmenty naczyń są nieliczne. Pochodzą ze stanowiska 11,17,18,74,75,76 i prawdopodobnie 82. Stanowisko nr 11 w Husowie zostało wpisane do rejestru zabytków archeologicznych decyzją z dn. 11.12.1968 r. pod nr rejestru A – 413.

Średniowiecze – w Markowej i okolicach pojawiło się osadnictwo kultury wczesnosłowiańskiej. Ułamki naczyń, które można datować na VI w. zostały znalezione na stanowisku 67. Na kilku innych stanowiskach w południowej części wsi (nr 34,55,62 – 64) stwierdzono skorupy z VIII – IX w. W Markowej znikome są ślady osadnictwa z późniejszej fazy wczesnego średniowiecza. W najstarszym studium wczesnego średniowiecza pojawia się osadnictwo słowiańskie. Na terenie Markowej można zauważyć relikty tego osadnictwa. Jest to stanowisko nr 67. Na razie znaleziono tam kilkanaście skorup ceramicznych, udało się zrekonstruować górną część naczynia.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk archeologicznych z okresu wczesnego średniowiecza w okolicy Markowej, pow. Łańcut. Grodzisko we wsi Chodakówka, oznaczone cyfrą 1, znajduje się u dołu mapy (wg W. Błajera).

5.1. Ocena wartości archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarze Gminy Markowa

Wszystkie stanowiska i znaleziska archeologiczne z punktu widzenia konserwatorskiego są tak samo ważne dla rekonstrukcji pradziejów i powinny być chronione. Stanowiska te są bardzo często narażone na zniszczenia.

1. Niezależne od człowieka – działania sił natury (stanowiska, które są zniszczone przez działania np. wiatru, wody)
2. Zależne od człowieka, przede wszystkim to inwestycje zmierzające do trwałego przekształcenia danego terenu (budowa dróg i autostrad, inwestycje przemysłowe, rozbudowa miast, eksploatacja surowców naturalnych)

6. Zabytki muzealne.

6.1. Muzeum wsi Markowa – Muzeum Wsi Markowa zostało utworzone i udostępnione do zwiedzania przez Towarzystwo Przyjaciół Markowej w 1985 roku. W założeniu to niewielkie muzeum na wolnym powietrzu miało reprezentować dawne życie Markowian, szczególnie to z początku XX wieku, kiedy można jeszcze było mówić o tradycyjnej kulturze ludowej na wsi galicyjskiej. W późniejszym czasie koncepcja ta została poszerzona o ratowanie kultury materialnej i dokumentowanie przejawów kultury duchowej, obrzędowości i wiejskiej religijności. Efektem tych prac stały się wystawy tematyczne prezentujące markowskie rzemiosło i strój ludowy.

Muzeum wsi uwzględnia zabudowę i układ przestrzenny charakterystyczny dla tego terenu i tego typu osadnictwa w rejonie łańcucko - przeworskim. Prezentowane obiekty w sposób wierny odtwarzają układ zagrody kmiecej znamiennej dla tej grupy społecznej na terenie Markowej. Ograniczona powierzchnia ekspozycyjna sprawiła, że usytuowanie budynków biedniackich z konieczności nastąpiło w bezpośredniej bliskości zabudowań kmięcych. W ogólnej ocenie zwiedzającego, najważniejszym jest jednak fakt zlokalizowania w obrębie Muzeum zagród reprezentujących dwie skrajne grupy społeczne: bogaczy i biedaków.

Zamiarem Towarzystwa jest utrzymanie i pielęgnacja dotychczasowego dorobku oraz stałe poszerzanie muzealne ekspozycji o nowe nabytki ludowego budownictwa. Aktualnie w Muzeum Wsi Markowa udostępnionych jest dwanaście w pełni wyposażonych obiektów. Wnętrza kmiecej chałupy przystępowej wiernie oddają klimat lat 20 – tych XX wieku. W głównej izbie, na ścianach znajdują się obrazy świętych, a pod nimi sprzęty gospodarskie. Bogatsze wyposażenie jest w izdebce, w której to znajduje się m.in. oryginalna snycerka na „śląbanku” oraz kołyska z datą 1866. W tzw. „komorze dziewczęcej” urządzona została wystawa stroju ludowego. Typowy strój markowski, damski składał się z Inianej koszuli, krojonej do wysokości pasa, pas skórzany z okrągłą, mosiężną sprzączką oraz bogato zdobione, aksamitne gorsety klapkowe. Cechą charakterystyczną są tzw. kikliki, czyli gorsety, sięgające do pasa, uszyte z wzorzystego adamaszku w kolorze czerwonym. Niezwykle popularne były również zawicia z charakterystycznym wzorem, haftowanym przez

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

wyspecjalizowane w tej czynności kobiety. Męski strój składał się z Inianej koszuli oraz najbardziej reprezentacyjnego granatowego żupanu, z podbiciem w kolorze czerwonym.

W stajni, znajdującej się za główną chałupą, została urządzona ekspozycja drobnego sprzętu gospodarskiego codziennego użytku. W części budynku umieszczony jest również w pełni wyposażony warsztat szewski oraz dwa zajęcia rzemieślnicze: stolarstwo i kołodziejstwo. Imponująca ekspozycja znajduje się również w budynku stodoły. Na zewnątrz widoczny jest pod ścianami sprzęt rolniczy – drewniane beczki na gnojówkę, „letry” do wozu drabiniastego i olbrzymie koło pałacze do przenoszenia napędu wiatraka. We wnętrzu stodoły znajduje się ekspozycja unikatowego sprzętu rolniczego. Szczególną uwagę zwracają: socha dwupolicowa, radło rylcowe na kotach tzw. „hok”, drewniane brony beleczkowe oraz oryginalne wiadro z mazią do smarowania osi wozów.

4.2. Dziedzictwo niematerialne

Istotnymi elementami dziedzictwa niematerialnego są tradycje i żywe przejawy kultury odziedziczone po przodkach, przekazywane kolejnym pokoleniom. Mieszkańcy wsi Markowa kultywują piękną tradycję, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, które są wiernie przekazywane przez Koło Gospodyń Wiejskich oraz Regionalny Zespół Pieśni i Tańca „Markowianie”.

Regionalny Zespół Pieśni i Tańca „Markowianie” rozpoczął swą działalność w 1977r. pod kierunkiem instruktora P. Henryka Czarnka z Rzeszowa. Początkowo grupa liczyła 20 osób w wieku od 15 do 17 lat. Przez wiele lat pracy zmieniali się instruktorzy, tancerze i tancerki. Obecnie instruktorem i choreografem jest Pan Tadeusz Tejchma.

W swym repertuarze prezentują tańce regionu rzeszowskiego, lubelskiego, poloneza, mazura, krakowiaka, polkę warszawską.

Zespół może poszczycić się wieloma osiągnięciami:

1. Występy na Łańcuckiej Jesieni Kulturalnej,
2. Występy na Dożynkach Centralnych Olsztyn 78`, Piotrków Trybunalski 79`,
7. Przegląd dorobku Gminnych Spółdzielni Samopomoc Chłopska Sędziszów 80`,
8. Udział w warsztatach artystycznych Warszawa 82`,
9. Udział w konkursie na Tradycyjny Taniec Ludowy WDK – Rzeszów 83`,
10. Wystawienie Wesela Markowskiego z okazji 600-lecia Markowej 85`,
11. Powitanie polonijnych zespołów w Rzeszowie 86`,
12. Występy na Dożynkach Wojewódzkich ZMW w Markowej 86`

13. Podczas Ogólnopolskiego Konkursu Tradycyjnego Tańca Ludowego w Trzcianie. zespół zajął III miejsce w 2007 r, w latach 2008,2011,2012,2013 II miejsce w 2015 r. wyróżnienie, a w 2016 r. I miejsce.

Dodatkowo I miejsce w latach od 2007 do 2013 i 2015 i 2016 r. w Regionalnym Przeglądzie Zespołów Tańca Ludowego „Gacok” w Gaci, I miejsce w 2012 r. i 2013 r. w „Podkarpackim Jarmarku Ludowym Roztańczony Chorzelów” oraz zdobył główną nagrodę w kategorii Zespołów Tradycyjnych - Łowicki Pasiak – w „Ogólnopolskich Spotkaniach Folklorystycznych” w Łowiczu w 2011 r. W 2015 r. zdobył I miejsce w „X Ogólnopolskim Festiwalu Zespołów Artystycznych Wsi Polskiej” w Kielcach w kategorii zespołów autentycznych (byliśmy delegowani przez UM jako przedstawiciele podkarpacia), a w kwietniu 2016 r. zdobył I miejsce w „Międzykulturowym Festiwalu Folklorystycznym Zagłębie i Sąsiedzi”, który odbył się w Dąbrowie Górniczej. W 2014 i 2016 r. Zespół koncertował na Węgrzech. Ponadto tańczy na festynach, weselach, dożynkach, a także koncertach charytatywnych, biesiadach, piknikach i innych imprezach. Zespół kultywuje lokalne tradycje taneczne i obrzędowość regionalną. Występuje w przedstawieniach i widowiskach obrzędowych dla społeczności lokalnej. RPZiT Markowianie w 2015 r. brał udział w programie FIO – Akademia Aktywnych Obywateli – Podkarpackie Inicjatywy Lokalne realizując projekt Stowarzyszenia Dębickiego Klubu Biznesu, jako grupa nieformalna, „Z Markowską tradycją za pan brat” pt. „Obrzęd wiechy weselnej, zachowanie tradycji, integracja pokoleń społeczności wsi”. Było to odtworzenie Markowskiej tradycji związanej z obrzędem weselnym w Markowej. Od początku realizacji projektu związanego z odtworzeniem „wiechy weselnej” Markowianie uczestniczą w „Dniach otwartych Skansenu” w Markowej - organizowanych cyklicznie w pierwszą niedzielę lipca - podczas których prowadzą warsztaty wicia wiechy. Dodatkowo Markowianie spotykają się z uczniami/instruktorami, którzy przyjeżdżają z całego świata na warsztaty do Rzeszowa i przekazują im w sposób bezpośredni dziedzictwo kulturalne podkarpacia. W listopadzie 2016 r. Zespół zorganizował w Markowej warsztaty dla tancerzy Kuźni Artystycznej, działającej przy Centrum Kultury "Wilanów", podczas których Markowianie przekazywali umiejętności taneczne związane z tańcami przeworskimi.

W 2007 roku zespół obchodził 30-lecie powstania.

„Zespół śpiewaczy z Markowej” jako ważny element dziedzictwa niematerialnego.

Zespół śpiewaczy z Markowej powstał w 1985 roku z inicjatywy Koła Gospodyń Wiejskich. Był to rok 45 – lecia koła oraz 600 – lecia wsi Markowa. Działa przy Centrum Kultury Gminy Markowa. Od początku istnienia zespołu opiekę sprawuje Pan Jan Kilian (obecny Dyrektor CKGM). Koncerty kołęd i pieśni wielkanocnych, rocznice i święta państwowe, spotkania towarzyskie – to miejsca kiedy Zespół występuje w swojej wsi. Rokrocznie bierze udział w przeglądach Zespołów Śpiewaczych w Tyczynie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

W repertuarze Zespołu znajdują się: utwory klasyki muzycznej, pieśni religijne, wiele ballad i piosenek ludowych, przyśpiewki weselne z naszego regionu oraz utwory inscenizowane.

„Zespół Pieśni i Tańca „Markusy”

Zespół Pieśni i Tańca Markusy powstał w 2002 r. z inicjatywy dyrektora Centrum Kultury Gminy Markowa. Choreografem zespołu jest Pani Urszula Opałka. W ciągu blisko 15 lat działalności zespół „Markusy” zgromadził bardzo bogaty repertuar tańców, w skład którego wchodzi: polskie tańce narodowe, tańce regionalne (tańce cieszyńskie, rzeszowskie, sądeckie, lubelskie) oraz żydowskie i węgierskie. Oprócz wymienionych tańców

potrafi zaprezentować układy inscenizowane, możliwości wokalne i nawet teatralne. Zespół regularnie bierze udział w uroczystościach lokalnych, powiatowych, wojewódzkich i krajowych. Wyjeżdża również za granicę państwa na konkursy i festiwale m.in.: do Bułgarii, Macedonii, Ukrainy.

Zespół brał udział w III Wojewódzkim Przeglądzie Dziecięcych i Młodzieżowych Zespołów Tanecznych „Pasikonik” w Mielcu oraz w XIX Międzywojewódzkim Przeglądzie Dziecięcych Zespołów Tańca Ludowego „Taneczny Krąg” w Przemyślu. W 2005 i 2006 r. Zespół zajął pierwsze miejsce w VII i VIII Powiatowym Artystycznym Przeglądzie Pracy Szkolnej i Pozaszkolnej. W 2006 r. zdobył dyplom za Propagowanie Tradycji Ludowej w Tańcu na XII Ogólnopolskich Konfrontacjach Zespołów w Małogoszczy. W 2007 r. Zespół brał udział w Międzynarodowym Festiwalu Sztuki w Bułgarii. W lipcu 2016 r. zespół „Markusy” brał udział w XVI Międzynarodowym Festiwalu Radawa w Bułgarii. Wśród dużej konkurencji zespołów z Grecji, Macedonii, Bułgarii, Gruzji, Ukrainy i Polski zespół zdobył nagrodę główną.

7. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

Należy zaznaczyć, że na terenie Gminy Markowa nie występują obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, do form ochrony zabytków należy:

- wpis do rejestru zabytków;

Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek

nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie gminy Markowa ochrona zabytków prowadzona jest w formie rejestru zabytków. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków zostały wymienione w Aneksie I.

8. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.

Celem gminnej ewidencji zabytków jest rozpoznanie obiektów zabytkowych w terenie i ich udokumentowanie, zebranie i opracowanie podstawowych informacji merytorycznych o nich, zebranie informacji administracyjno-adresowych, tworzenie opracowań dla obiektów zagrożonych rozbiórką, destrukcją lub gruntowną przebudową, monitoring zasobu zabytkowego. Rzetelnie opracowana ewidencja umożliwia prowadzenie planowej polityki konserwatorskiej w zakresie wpisów do rejestru zabytków, współpracy konserwatora przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego, prac remontowo-budowlanych, dofinansowania prac konserwatorskich, przygotowywania szczegółowej dokumentacji wybranych obiektów zabytkowych, tworzenia zbioru informacji o zabytkach na terenie gminy. Ewidencja ułatwia również podejmowanie przez konserwatorów zabytków szybkich decyzji w sprawach interwencyjnych.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków należy do obowiązków wójta. Ewidencja ta przyjmuje formę zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków gminy Markowa została opracowana 24.04.2008 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

8.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa podkarpackiego prowadzony jest przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu. Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencja zabytków określono w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r., poz. 661).

Zabytki nieruchome z tereny Gminy Markowa wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr. rejestru	Data wpisu
1.	Husów	Zespół dworski – dwór - pozostałości	A – 964	06.05. 1976 r.
2.	Husów	Zespół dworski - dwór - park	A - 964	06.05.1976 r.
3.	Husów	Chata Jana Raka nr 589	A - 911	12.04.1968 r.
4.	Husów	Stanowisko archeologiczne nr 11	A - 413	11.12.1968 r.
5.	Markowa	Zagroda Muzeum – chałupa kmieca	A – 941	11.10.2012 r.
6.	Markowa	Zagroda Muzeum – chałupa biedniacka	A – 631	15.03.2011 r.
7.	Markowa	Zagroda Muzeum – stajnia kmieca	A – 631	15.03.2011 r.
8.	Markowa	Zagroda Muzeum – stajnia biedniacka	A - 631	15.03.2011 r.
9.	Markowa	Zagroda Muzeum – stodoła z wozownią	A – 631	15.03.2011 r.
10.	Markowa	Zagroda Muzeum – wiatrak koźlak	A – 631	15.03.2011 r.
11.	Markowa	Zagroda Muzeum - kierat	A – 631	15.03.2011 r.
12.	Markowa	Zagroda Muzeum – kapliczka	A – 631	15.03.2011 r.
13.	Markowa	Zagroda Muzeum – Szkoła ludowa	A – 631	15.03.2011 r.
14.	Markowa	Zagroda Muzeum – budynek gospodarczy – Spichlerz „Sołek”	A – 631	15.03.2011 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

15.	Markowa	Zespół kościelno plebański /kościół parafialny pw. św. Doroty w Markowej, ogrodzenie, plebania/	A - 1428	14.11.2016 r.
16.	Markowa	Wiatrak – koźlak, nr 114	A - 999	07.05.1977 r. rozebrany/
17.	Markowa	Wiatrak koźlak , dz.1289	A - 990	16.11.1976 r.
18.	Markowa	Wiatrak koźlak, nr 883	A – 998	16.11.1976 r. /rozebrany/

Zabytki ruchome z Gminy Markowa wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr. rejestru	Data wpisu
1.	Markowa	Ołtarz główny	B – 790	07.10.2016 r.
2.	Markowa	Ołtarz boczny pw. Matki Bożej Niepokalanej	B – 790	07.10.2016 r.
3.	Markowa	Ołtarz boczny pw. Serca Pana Jezusa	B – 790	07.10.2016 r.
4.	Markowa	Ołtarz boczny	B – 790	07.10.2016 r.
5.	Markowa	Obraz „Matka Boża Markowska”	B – 790	07.10.2016 r.
6.	Markowa	Ołtarz boczny	B – 790	07.10.2016 r.
7.	Markowa	Obraz „Przemienienie Pańskie”	B – 790	07.10.2016 r.
8.	Markowa	Ambona	B – 790	07.10.2016 r.
9.	Markowa	Kropielnica 2 szt.	B – 790	07.10.2016 r.
10.	Markowa	Konfesjonał 2 szt.	B – 790	07.10.2016 r.
11.	Markowa	Ławki 26 szt.	B – 790	07.10.2016 r.
12.	Markowa	Feretron - obrazy Trójca św./ Matka Boża z Dzieciątkiem	B – 790	07.10.2016 r.
13.	Markowa	Feretron – św. Anna nauczająca Maryję/ Matka Boża z Dzieciątkiem	B – 790	07.10.2016 r.
14.	Markowa	Feretron – rzeźba Matka Boża Niepokalana	B – 790	07.10.2016 r.
15.	Markowa	Feretron – obrazy Matka Boża Nieustającej Pomocy/Przemienienie Pańskie	B – 790	07.10.2016 r.
16.	Markowa	Feretron – obrazy św. Dorota/ Adoracja Eucharystii	B – 790	07.10.2016 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

17.	Markowa	Feretron – rzeźba Serce Pana Jezusa	B – 790	07.10.2016 r.
18.	Markowa	Fretron – rzeźba Matka Boża Niepokalana Cudownego Medalika	B – 790	07.10.2016 r.
19.	Markowa	Krucyfiks	B – 790	07.10.2016 r.
20.	Markowa	Krucyfiks	B – 790	07.10.2016 r.
21.	Markowa	Rzeźba Chrystus Zmartwychwstały	B – 790	07.10.2016 r.
22.	Markowa	Monstrancja	B – 790	07.10.2016 r.
23.	Markowa	Monstrancja	B – 790	07.10.2016 r.
24.	Markowa	Kielich	B – 790	07.10.2016 r.
25.	Markowa	Kielich	B – 790	07.10.2016 r.
26.	Markowa	Puszka	B – 790	07.10.2016 r.
27.	Markowa	Puszka	B – 790	07.10.2016 r.
28.	Markowa	Krzyż ołtarzowy	B – 790	07.10.2016 r.
29.	Markowa	Krzyż ołtarzowy	B – 790	07.10.2016 r.
30.	Markowa	Lampa wieczna	B – 790	07.10.2016 r.
31.	Markowa	Kociołek na wodę święconą	B – 790	07.10.2016 r.
32.	Markowa	Posadzka	B – 790	07.10.2016 r.
33.	Markowa	Witraże szt. 10	B – 790	07.10.2016 r.
34.	Markowa	Dzwon I	B – 790	07.10.2016 r.
35.	Markowa	Dzwon II	B – 790	07.10.2016 r.
36.	Markowa	Ornat niebieski	B – 790	07.10.2016 r.
37.	Markowa	Ornat fioletowy	B – 790	07.10.2016 r.

VI. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Mocne strony:

- Planowane trasy rowerowe „Szlakiem przydrożnych krzyży i kapliczek w Husowie” przebiegająca przez najpiękniejsze zakątki gminy Markowa
- Walory przyrodniczo – krajobrazowe oraz architektoniczne
- Niezdegradowane środowisko, atrakcyjne położenie geograficzne
- Korzystne warunki dla rozwoju turystyki z wykorzystaniem zasobu wartości dziedzictwa oraz krajobrazu
- Żywa tradycja – aktywne zespoły ludowe, lokalne produkty żywnościowe jako potrawy regionalne, pokazy ginących zawodów
- Zagroda – Muzeum – uwzględniający zabudowę i układ przestrzenny charakterystyczny dla tego regionu
- Uznawanie wsi Markowa jest za największą europejską enklawę budownictwa przysłupowego – na terenie wsi znajduje się około 100 budynków tego typu
- Współpraca szkół, stowarzyszeń i instytucji z zagranicą w dziedzinie kulturalnej
- Muzeum Polaków ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów – ukazuje historię oraz dzieje społeczności
- Obiekty sakralne o dużej wartości architektonicznej

Słabe strony:

- Bardzo zaniedbany park podworski w Husowie
- Brak wystarczających nakładów finansowych przeznaczonych na remonty i konserwacje obiektów zabytkowych
- Niedostateczne dofinansowanie działalności w zakresie ochrony środowiska
- Niewystarczająca edukacja w zakresie wartości dziedzictwa

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- Słaba promocja walorów turystycznych i kulturalnych – stosunkowo mała ilość imprez promujących dziedzictwo kulturowe
- Zły stan niektórych obiektów zabytkowych
- Niewykorzystanie funduszy unijnych, przeznaczonych na wspieranie działalności kulturalnej

Szanse:

- Korzyści wynikające z ukształtowania terenu – wykorzystanie walorów turystycznych
- Włączenie dziedzictwa kulturowego do rozwoju regionu
- Wzrost wiedzy i świadomości władz lokalnych o wartości dziedzictwa kulturowego
- Finansowanie ochrony zabytków z różnych źródeł
- Współpraca regionalna i wymiana doświadczeń
- Podniesienie poziomu edukacji w dziedzinie zarządzania dziedzictwem kulturowym
- Korzystanie z doświadczeń międzynarodowych w dziedzinie ochrony zabytków

Zagrożenia

- Zniechęcenie społeczeństwa do aktywności spowodowane złą polityką państwa
- Brak szybkiego połączenia drogowego, zły stan dróg
- Brak świadomości mieszkańców zakresie wartości zabytkowych
- Brak planu zagospodarowania przestrzennego skutkujący wydawaniem decyzji
- Niewystarczająca ilość pracowników oraz specjalistów służb konserwatorskich
- Liczne zagrożenia niszczenia zabytków archeologicznych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- Tendencje do wypierania tradycyjnego budownictwa drewnianego przez współczesną zabudowę
- Duża ilość obiektów o wysokich walorach zabytkowych, które nie są wpisane do rejestru zabytków

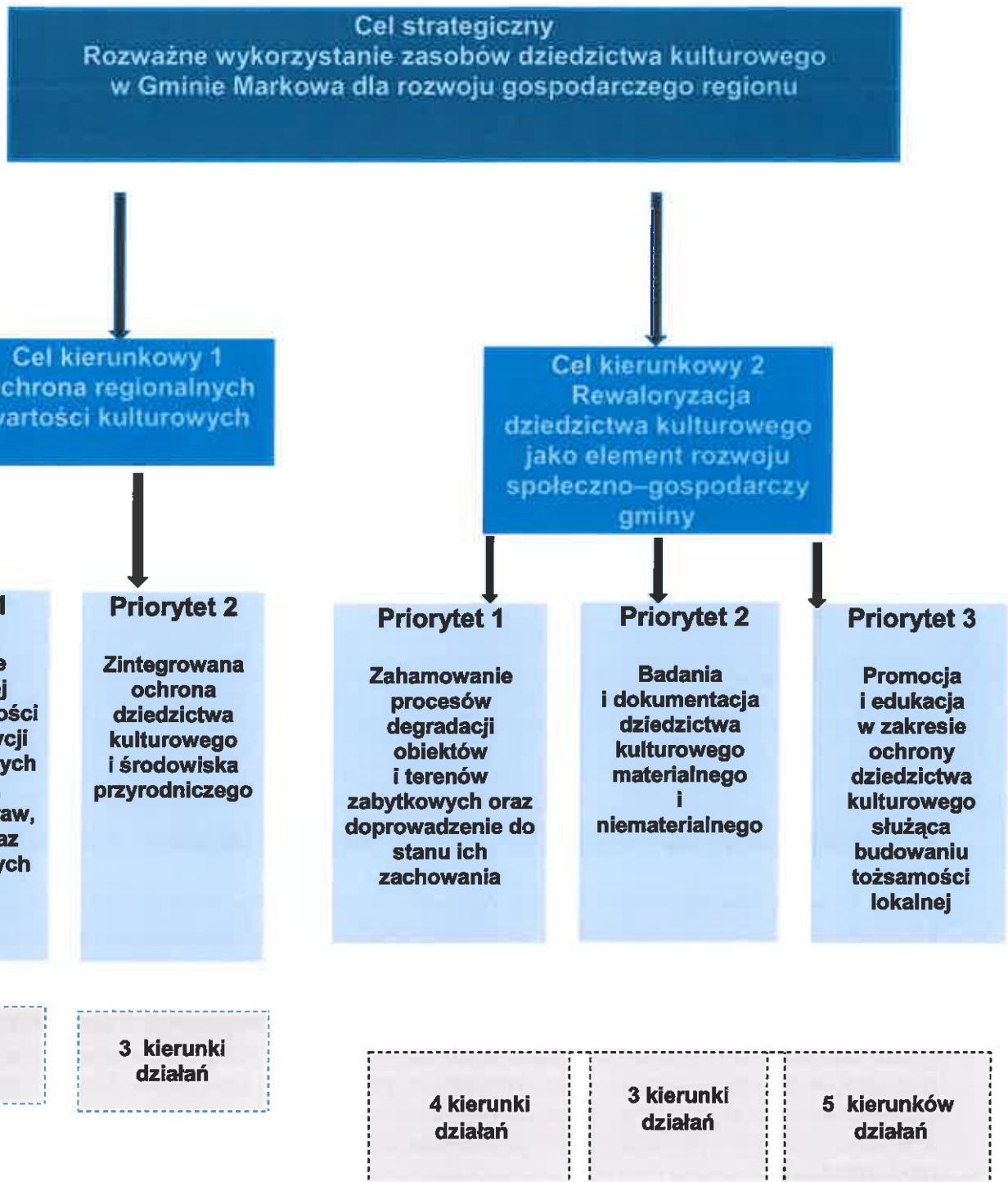
VII. Założenia programowe, priorytety, kierunki działań i zadania.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017 – 2020 wskazuje priorytety i kierunki działań przeprowadzone w wyniku analizy zasobu dziedzictwa kulturowego w regionie. Analizie poddano budowle sakralne, budownictwo drewniane, zabytkowe zespoły zieleni, zasób dziedzictwa archeologicznego, zabytki nieruchome, zabytki ruchome. Wyznaczono priorytety, które powinny być realizowane i podejmowane przez instytucje zarządzające regionalnym dziedzictwem kulturowym oraz prawnych opiekunów zabytków. O wyborze konkretnych priorytetów, kierunków działań i zadań zdecydowała ocena stanu zachowania poszczególnych rodzajów zabytków oraz analiza zagrożeń i występujących problemów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przedstawione poniżej proponowane działania w zakresie dziedzictwa kulturowego dotyczą zadań do realizacji w perspektywie długoterminowych, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom poprawy ich zachowania.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Cel strategiczny	
Rozważne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego w Gminie Markowa dla rozwoju gospodarczego regionu	
Cel kierunkowy 1	
Ochrona regionalnych wartości kulturalnych	
1	Priorytet 1
	Zachowanie historycznej wielokulturowości regionu, tradycji lokalnej dawnych obyczajów, lokalnych potraw, rzemiosła oraz pokazu ginących zawodów
	Kierunek działań 1
	1 Wzmocnienie ochrony dziedzictwa niematerialnego, w tym folkloru, dawnych obyczajów, lokalnych potraw, rzemiosła oraz pokazu ginących zawodów
	Kierunek działań 2
2	Zapobieganie procesowi degradacji obiektów i zabytków będących w posiadaniu stowarzyszeń i osób prywatnych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Cel strategiczny	
Rozważne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego w Gminie Markowa dla rozwoju gospodarczego regionu	
Cel kierunkowy 1	
Ochrona regionalnych wartości kulturowych	
2.	Priorytet 2
	Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego
	Kierunek działań 1
	1 Uwzględnianie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dziedzictwa kulturowego Gminy Markowa
	Kierunek działań 2
	2 Rozszerzenie zasobu dziedzictwa kulturowego
	Kierunek działań 3
	3 Zachęcenie właścicieli obiektów o wpisanie obiektu do rejestru zabytków

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020**

Cel strategiczny

Rozważne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego
w Gminie Markowa dla rozwoju gospodarczego regionu

Cel kierunkowy 2

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno –
gospodarczy gminy

Priorytet 1

Zahamowanie procesów degradacji obiektów i terenów zabytkowych
oraz doprowadzenie do stanu ich zachowania

Kierunek działań 1

1 Powstrzymanie degradacji wartościowych krajobrazów
kulturowych oraz dewastacji obiektów zabytkowych
/upamiętnienie kościeliska w Husowie/

Kierunek działań 2

1. 2 Ochrona archeologicznego dziedzictwa kulturowego

Kierunek działań 3

3 Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Kierunek działań 4

4 Ochrona zabytków architektury drewnianej oraz architektury
regionalnej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Cel strategiczny	
Rozważne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego w Gminie Markowa dla rozwoju gospodarczego regionu	
Cel kierunkowy 2	
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno – gospodarczy gminy	
Priorytet 2	
Badania i dokumentacja dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego	
1	Kierunek działań 1
	Dokumentowanie zasobów zabytków
	Kierunek działań 2
2	Prowadzenie monitoringu stanu zachowania, prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych, którym właścicielem jest Gmina Markowa tj. Chata Jana Raka w Husowie i Dom Ludowy w Markowej
2.	Kierunek działań 3
3	Wyłączenie z Gminnej Ewidencji Zabytków obiektów nieistniejących oraz przekształconych, które utraciły wartości zabytkowe w porozumieniu z WUOZ Delegatura w Rzeszowie

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020**

Cel strategiczny

Różwazne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego w Gminie Markowa dla rozwoju gospodarczego regionu

Cel kierunkowy 2

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno – gospodarczy gminy

Priorytet 3

Promocja i edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

Kierunek działań 1

1. Podejmowanie działań w celu wykorzystania obiektów zabytkowych dla potrzeb rozwoju infrastruktury turystycznej

Kierunek działań 2

2. Opracowanie przewodników, map po Gminie Markowa ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego

Kierunek działań 3

3. Wspieranie działań społecznych chroniących i promujących lokalne dziedzictwo kulturowe na terenie Gminy Markowa

Kierunek działań 4

4. Uzupełniania i uaktualnianie na stronie internetowej Urzędu Gminy informacji o dziedzictwie kulturowym regionu

Kierunek działań 5

5. Upamiętniania ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem

3.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Wymienione priorytety, kierunki działań i zadania są działaniami, których realizacja przewidziana jest na okres wieloletni. Realizacja ich zależy od środków wygospodarowanych przez Gminę Markowa. O wyborze konkretnych priorytetów i kierunków działań w dużej mierze zdecydowała ocena stanu zachowania poszczególnych rodzajów zabytków oraz analiza zagrożeń i występujących problemów w zakresie ochrony zabytków.

Cel kierunkowy1
Ochrona regionalnych wartości kulturowych

Priorytet 1
Zachowanie historycznej wielokulturowości regionu, tradycji lokalnej, dawnych obyczajów, lokalnych potraw, rzemiosła oraz pokazu ginących zawodów.

Kierunek działań 1. Wzmocnienie ochrony dziedzictwa niematerialnego, w tym folkloru, dawnych obyczajów, lokalnych potraw, rzemiosła oraz pokazu ginących zawodów

- Podejmowanie działań na rzecz utrzymania i pielęgnowania oraz utrwalania przejawów żywego dziedzictwa niematerialnego regionu: między innymi popularyzacja produktów regionalnych, tradycji takich jak zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne. Pomoc w działaniu na rzecz ocalenia i zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego.
- Wspieranie w organizowaniu imprez folklorystycznych takich jak przegląd zespołów śpiewaczych, zespołów pieśni i tańca, przegląd kapel.

Kierunek działania 2. Zapobieganie procesowi degradacji obiektów i zabytków będących w posiadaniu stowarzyszeń i osób prywatnych.

- Z budżetu gminy przeznaczyć dotacje celowe na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie gminy, posiadających istotne znaczenie historyczne i architektoniczne.
- Wspieranie w podjęciu prac w zakresie rewaloryzacji zabytkowego dworu i zagospodarowania parku w Husowie przez prawnego właściciela parafii rzymskokatolickiej w Husowie/szczególnie w możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków/

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

- Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni, przede wszystkim znajdujących się w obrębie podworskiego parku w Husowie.
- Podejmowanie starań o dofinansowanie prac przy zabytkach gminnych z budżetu państwa oraz programów UE.

Priorytet 2
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

Kierunek działań 1. Uwzględnianie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dziedzictwa kulturowego Gminy Markowa.

- Sporządzenie i aktualizowanie Planu Zagospodarowania Przestrzennego
- Wspieranie gmin w opracowaniu Planu Zagospodarowania Przestrzennego z uwzględnieniem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
- Uwzględnianie w Planach Zagospodarowania Przestrzennego ochrony środowiska naturalnego z założeniami urbanistycznymi.

Kierunek działań 2. Rozszerzenie zasobu dziedzictwa kulturowego.

- Zachęcanie właścicieli obiektów zabytkowych do składania wniosków do Podkarpackiego Konserwatora Zabytków o dokonanie wpisu do rejestru zabytków.
- Regularne występowanie do Podkarpackiego Konserwatora Zabytków z wnioskami o wpisy do rejestru zabytków, będących w posiadaniu gminy, które nie są jeszcze wpisane, a kwalifikują się do wpisu do rejestru.

Kierunek działań 3. Zachęcenie właścicieli obiektów o wpisanie obiektu do rejestru zabytków.

- Opracowanie systemu pomocy w uzyskaniu wypisów i wyrysów z ewidencji gruntów potrzebnych do składania wniosków do Podkarpackiego Konserwatora Zabytków o dokonanie wpisu do rejestru zabytków.

Cel kierunkowy 2
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego
jako element rozwoju społeczno – gospodarczy gminy

Priorytet 1
Zahamowanie procesów degradacji obiektów i terenów zabytkowych oraz
doprowadzenie do stanu ich zachowania

Kierunek działań 1. Powstrzymanie degradacji wartościowych krajobrazów kulturowych oraz dewastacji obiektów zabytkowych.

- Prowadzenie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy, przy bezwzględnym przestrzeganiu ustawowego obowiązku wymogu uzyskiwania konserwatorskiego pozwolenia na prace remontowe.
- Dofinansowanie prac remontowych na remont zabytków w posiadaniu osób prywatnych
- Wytypowanie do remontu najbardziej zagrożonych zabytków wpisanych do rejestru zabytków
- Podejmowanie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach małej architektury takich jak kapliczki.
- Prowadzenie kontroli stanu zachowania zabytków/zaznaczenie miejsca po rozebranym kościele parafialnym p.w. św. Andrzeja Apostoła w Husowie/

Kierunek działań 2. Ochrona archeologicznego dziedzictwa kulturowego.

- Prowadzenie na bieżąco monitoringu stanowisk archeologicznych uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków.
- Egzekwowanie zapisów dot. działalności inwestycyjnej na obszarach stanowisk archeologicznych objętych ochroną.
- Wymaganie nadzoru konserwatorskiego przy inwestycjach na terenach stanowisk archeologicznych.

Kierunek działań 3. Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

- Wspieranie działań zmierzających do tworzenia miejsc pracy n. p. tworzenie gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach opartych na miejscowych tradycjach.
- Dążenie do zwiększenia wysokości funduszy z przeznaczeniem na opiekę nad zabytkami.
- Wspieranie rozwoju skansenów, izb pamięci, muzeum.
- Promocja gospodarstw agroturystycznych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

- Wprowadzenie do obrotu gospodarczego produktów regionalnych i tradycyjnych
- Wspieranie twórczości ludowej.

Kierunek działań 4. Ochrona zabytków architektury drewnianej oraz architektury regionalnej.

- Nawiązanie w nowoprojektowanej architekturze do lokalnych wzorców dostosowanych do terenu i miejscowej tradycji budowlanej.
- Zabezpieczenie zabytkowej budowli przed pożarem, klęskami żywiołowymi oraz włamaniami.

<p style="text-align: center;">Priorytet 2 Badania i dokumentacja dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego</p>
--

Kierunek działań 1. Dokumentowanie zasobów zabytków.

- Opracowanie kart adresowych zabytków nieruchomych

Kierunek działań 2. Prowadzenie monitoringu stanu zachowania obiektów zabytkowych, prac konserwatorskich i remontowych

- Opracowanie kart ewidencyjnych obiektów dla zabytków postulowanych do wpisania do rejestru zabytków
- Wykonanie badań konserwatorskich obiektów planowanych do remontów
- Monitorowanie stanu zachowania zabytków ruchomych np. kapliczki
- Dofinansowanie prac remontowych poprzez dotację celową na Chatę Jana Raka w Husowie

Kierunek działań 3. Wyłączenie z Gminnej Ewidencji Zabytków Obiektów nieistniejących oraz przekształconych, które utraciły wartości zabytkowe w porozumieniu z WUOZ Delegatura w Rzeszowie

- Wprowadzanie do ewidencji zmian wynikających z rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów
- Wprowadzanie do ewidencji zmian dotyczących stosunków własnościowych

Priorytet 3

**Promocja i edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego służąca
budowaniu tożsamości lokalnej.**

Kierunek działań 1. Podejmowanie działań w celu wykorzystania obiektów zabytkowych dla potrzeb rozwoju infrastruktury turystycznej

- Podejmowanie działań w tworzeniu agroturystyki
- Tworzenie wspólnych tematycznych szlaków dziedzictwa i szlaków turystyczno-krajoznawczych z sąsiednimi gminami
- Wspieranie działań w kierunku ścisłej współpracy samorządów w tworzeniu tras łączących region.

Kierunek działań 2. Opracowanie przewodników, map po Gminie Markowa ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego

- Opracowanie i wydawanie folderów turystycznych map z uwzględnieniem walorów przyrodniczo – krajoznawczych oraz architektonicznych, szlaków przydrożnych krzyży i kapliczek
- Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania, kultywowania wartości niematerialnych tj. tradycji związanych z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi, świętami, pieśniami oraz potrawy regionalne.

Kierunek działań 3. Wspieranie działań społecznych chroniących i promujących lokalne dziedzictwo kulturowe na terenie Gminy Markowa

- Organizowanie corocznie Dni otwartych drzwi w Zagrodzie – Muzeum w Markowej
- Wspieranie działań w zakresie popularyzacji akcentującej walory kulturowe i przyrodnicze turystyki pieszej i rowerowej na terenie gminy
- Współdziałanie w projektach organizowanych przez inne gminy, mające na celu promocję głównych szlaków turystycznych województwa podkarpackiego.
- Organizowanie spotkań i konferencji poświęconych promowaniu regionalnych potraw i lokalnej tradycji.

Kierunek działań 4. Uzupełnianie i uaktualnianie na stronie internetowej Urzędu Gminy informacji o dziedzictwie kulturowym regionu

- Bieżące wprowadzanie danych do komputerowej bazy ewidencji zabytków.
- Utworzenie gminnego systemu informacji dotyczącego obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy
- Podejmowanie działań na rzecz rozbudowy istniejącej i zakładanie nowych baz danych o dziedzictwie kulturowym oraz elektronicznych inwentarzy zbiorów.

Kierunek działań 5. Upamiętnianie ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem

- Organizowanie corocznie „Skansenowskich zaduszek. Na spotkaniach wspominani są nieżyjący Markowianie zasłużeni dla swojego społeczeństwa.
- Obchody Rocznicy Zamordowania Rodziny Ulmów z Markowej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

- Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i działań edukacyjnych, w tym żywych lekcji historii

VIII. Działania wspierające ochronę regionalnego dziedzictwa kulturowego

W trakcie lustracji terenowej oraz opiniowania Gminnej Ewidencji Zabytków nieruchomości dla Gminy Markowa przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Rzeszowie zweryfikowano wykaz gminnej ewidencji zabytków dla Gminy Markowa.

W konsekwencji w gminnej ewidencji zabytków jest 12 obiektów do wykreślenia ponieważ:

- obiekty nie posiadające wartości zabytkowych,
- zabytki, które utraciły wartości zabytkowe,
- zabytki, które zostały rozebrane, a nadal znajdują się w ewidencji.

Obiekty do wykreślenia z wojewódzkiej ewidencji zabytków					
Lp.	Miejscowość	Nr domu	Obiekt	Datowanie	Przyczyna skreślenia
1.	Markowa /Andrzej Niemczak/	179	dom, stajnia	I.20 XX w.	rozebrany
2.	Markowa /Danuta Balawejder/	942	dom	4 ćw.XIX w.	rozebrany
3.	Markowa /Antoni Grad/	1126	dom	I.20 XX w.	rozebrany A – 1085 19.03.1981 r.
4.	Markowa / Józef Wiglusz/	96	dom	4 ćw.XIX w.	rozebrany
5.	Markowa /Franciszek Kochmański/	185	dom	pocz. XX w.	rozebrany
6.	Markowa /Halina Kmiotek/	771	dom	4 ćw.XIX w.	rozebrany
7.	Markowa /Teofil Bar/	1065	dom	4 ćw.XIX w.	rozebrany
8.	Markowa /Franciszek Balawejder/	1582	dom	1921	rozebrany
9.	Markowa Kluz Mariusz i Renata/	1632	dom	I.20 XX w..	utracił wartości zabytkowe
10.	Markowa /Michał Cyran/	327	kuźnia	I.20 XX w.	rozebrana

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

- zabytki, które zostały wykreślone z gminnej ewidencji zabytków

poz. w GEZ	Powiat	Gmina	Miejscowość	Nr domu	Nr działki ewid.	Nazwa obiektu	
46	Łańcut	Markowa	Markowa	314	4538	Dom	Zarządzenie nr 88/16 z dnia 2.12.2016 r.

IX. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Markowa.

Zgodnie z art. 71. ust. 1. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r.(t.j.Dz.U. 2014.poz.1446 ze zm.) o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązek finansowania prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku spoczywa na jego właścicielu.

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego jak również inna jednostka organizacyjna będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Dotacja może być udzielona przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego” oraz przez wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja może być również udzielona przez organ stanowiący gminy lub powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Główne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach, oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- finanse publiczne:
 - krajowe (budżet państwa, budżety samorządów terytorialnych , fundusze celowe)
 - zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne środki pomocowe)
- Finanse prywatne (osób fizycznych i prawnych, stowarzyszeń, fundacji kościelnych, osób prywatnych, organizacji pozarządowych)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

1.1. Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Finanse Publiczne z budżetu państwa, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programów ministerialnych. Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy stanowią podstawę do ubiegania się o środki ministra na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, szkoły, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Dla realizacji zadań z zakresu zabytków najważniejszy jest program „Dziedzictwo Kulturowe”. Szczegółowy opis każdego programu operacyjnego zamieszczony jest na stronie internetowej Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Program operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe” www.mkidn.gov.pl

Program operacyjny „Promesa Ministra Kultury” www.mkidn.gov.pl

Program operacyjny „Infrastruktura Kultury” www.mkidn.gov.pl

Regulaminy dla każdego programu operacyjnego są opracowywane co roku.

1.2 Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Z budżetu państwa, w ramach środków będących w dyspozycji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków udzielane są dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Szczegółowe informacje są na stronie www.wosozprzemysl.pl

Wojewódzki Konserwator Zabytków, oprócz działań administracyjnych, realizuje ustawowo określone zadania dotyczące ochrony zabytków, przy pomocy środków z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda.

1.3. Fundusz Kościelny w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji

Dodatkową możliwość wsparcia przy zabytkach sakralnych daje Fundusz Kościelny. Głównym celem funduszu jest dofinansowanie remontów i konserwacji obiektów sakralnych, które mają wartość zabytkową.

1.4. Budżet Województwa Podkarpackiego

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa stanowi, że samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim w zakresie kultury i ochrony jej dóbr. Realizacja tych zadań jest też związana z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z ustawą o finansach publicznych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Na tej podstawie sejmiki województw udzielają wsparcia finansowego projektom z zakresu ochrony dziedzictwa, poprzez dotacje celowe.

Z budżetu Województwa Podkarpackiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, w szczególności na:

- prowadzenie prac konserwatorskich zabytkowego wyposażenia i wystroju zabytków nieruchomości posiadających najwyższą wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- prace konserwatorskie dotyczące zabytków ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, w szczególności: wybitnych dzieł dawnej sztuki, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, wytworów techniki charakterystycznych dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujących poziom nauki i rozwój cywilizacyjny.
- przedsięwzięcia, które polegają na prowadzeniu prac konserwatorskich lub restauratorskich przy najwartościowszych i najcenniejszych zabytkach nieruchomości, wpisanych do rejestru zabytków

O dotację może ubiegać się każdy podmiot będący właścicielem lub posiadaczem zabytku, jeżeli posiadanie to oparte jest o tytuł prawny do zabytku wynikający z użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Pomocą finansową obejmowane są prace przy obiektach, które uznane zostały za zabytek i wpisane są do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

1.5. Budżet Gminy Markowa

Zgodnie z uchwałą Gmina Markowa wspierać będzie działania właścicieli lub posiadaczy poprzez możliwość udzielenia dotacji na podstawie Uchwały Rady Gminy Markowa nr XXXI/131/05 z dnia 24 sierpnia 2005 r. w sprawie określenia zasad i trybu postępowania o udzielenie i rozliczenie dotacji z budżetu Gminy Markowa na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru, a także podejmować samodzielne działania, w celu:

- wsparcie w pozyskiwaniu środków finansowych przeznaczonych na konserwację i renowację zabytków wpisanych w rejestr zabytków
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich zahamowania
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

W programie na lata 2017 – 2020 w budżecie gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami przewiduje się zwiększenie starań o pozyskanie funduszy na realizację zadań ze środków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz funduszy strukturalnych regionalnych i krajowych.

Wysokość środków przeznaczonych w budżecie gminy na zabytki:

- w 2015 r. udzielono dotacji w kwocie 10 000 zł przeznaczono na Zagrodę Muzeum w Markowej na remont zachowawczy stajni wyrobnika: podmurowanie fundamentu, wymiana zużytych podwalin, przebudowa zniszczonej konstrukcji dachu, wymiana pokrycia dachowego
- W 2014 r. w ramach środków własnych Towarzystwo Przyjaciół Markowej wykonało systemem gospodarczym następujące prace remontowe:
 - Remont wiatraka
 - Przebudowa schodów wejściowych wraz z podestem
 - Wykonanie kraty zabezpieczającej
 - Konserwacja dachu i ścian wiatraka
 - Remont ogrodzenia
 - Konserwacja ścian zewnętrznych Szkoły Lud.
 - Wykonanie obciągnięć na połaciach dachu w/w szkoły
 - Konserwacja zewnętrzna kuźni
 - Bielenie ścian zewnętrznych chałupy kmiecej
 - Bielenie ścian zewnętrznych chałupy biedniackiej
 - Konserwacja płotu 100 mb.

Łączna kwota wykonanych prac - 4 700 zł

2015 r.

W ramach środków własnych Towarzystwo Przyjaciół Markowa wykonało systemem gospodarczym następujące prace:

- Wyposażenie stajenki: preparowana koza, żłób, drabina
- remont pokrycia uli
- Remonty dachów krytych kiczkami
- Bielenie chałupy kmiecej i biedniackiej

Łączna kwota wykonanych prac - 4 100 zł

- W 2016 r. dzięki dofinansowaniu inwestycji Towarzystwo Przyjaciół Markowej zrealizowało inwestycję polegającą na budowie przenośnej dyżurki dla przewodników, która w znacznym stopniu poprawi jakość usług turystycznych świadczonych na Muzeum – Zagrodzie w Markowej oraz poprawi warunki pracy przewodników pracujących społecznie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA NA LATA 2017 - 2020

Koszty pokryte z dotacji kwota 1500 zł. Koszt całkowity zadania 5 303,00 zł.
Środki własne 3803,00 zł.

Na lata 2017 – 2020 zamiarem Towarzystwa Przyjaciół Markowej jest utrzymanie i pielęgnacja dotychczasowego dorobku oraz stałe poszerzanie muzealnej ekspozycji o nowe nabytki ludowego budownictwa. W 2017 – 2018 na teren Zagrody – Muzeum planowany jest zakup chałupy Pana Jana Brody z 1895 r. o wymiarach 7 m x 14 m. Drugi obiekt to stodoła Pana Józefa Homendy z Husowa, która ma około 200 lat wymiarach 5,60 m x 11,0 m. W domu tym ukrywali się Żydzi.

Zgodnie z Decyzją Nr 279/16 Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków z siedzibą w Przemyślu Delegatura w Rzeszowie Towarzystwo Przyjaciół Markowej, Markowa 1500 otrzymało pozwolenie na prowadzenie prac przy wschodniej części dachu Chałupy Kmiecej, zlokalizowanej na terenie Zagrody – Muzeum Wsi Markowa. Zakres prac obejmuje:

- Rozebranie pokrycia dachowego
- Oczyszczenie więźby dachowej i jej konserwacja
- Wykonanie nowych kiczek z żytniej słomy
- Pokrycie nowymi kiczkami
- Zamontowanie kozłów

Według projektu budowlanego pn. „Budynek mieszkalno-gospodarczy (chałupa kmieca) – remont zachowawczy poszycia dachowego budynku na terenie Zagrody – Muzeum Wsi Markowa”

2. Środki z Funduszy Europejskich

2.1. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Środki na projekty z zakresu dziedzictwa dostępne są w ramach Priorytetu XI „Kultura i Dziedzictwo Kulturowe”. W ramach Priorytetu realizowane będą projekty o charakterze ponadregionalnym. Priorytet XI podzielony został na trzy działania, z czego dwa mogą być wykorzystane w dziedzinie ochrony dziedzictwa:

- Działanie XI.1 „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym”
 - Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie m.in. rewitalizacji i adaptacji na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem.
- Działanie XI.2 „Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym”
 - Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie budowy, rozbudowy, remontu i przebudowy instytucji kultury oraz zakupu i remontu trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej (wyłącznie jako jeden z elementów projektu).

2.2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

Celem działania będzie poprawa jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- 1) budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
- 2) kształtowania obszaru przestrzeni publicznej;
- 3) budowy remontu lub przebudowy infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych;
- 4) zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne;
- 5) odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci;
- 6) kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

X. Opracowania wykorzystane w pracach nad Programem

Akty prawne i inne opracowania:

- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j.Dz. U.2014.poz.1446 ze zm.):
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym 8 marca 1990 (t.j.Dz.U.2016r.poz.446 z póź. zm.)
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 647 z dnia 12.06.2012 r.)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U.2016, poz.778 t.j).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U.2016,poz.672 t.j.)
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U.2016,poz.353 t. j.)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U.2016,poz.2134 t.j.)
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U.2016,poz.2147 t.j.)
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.Ź. 2012,poz.406 t. j.)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U.2016,poz.1817 t. j.)
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U.2012,poz.987 t.j.)
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 2012,poz.642 t.j.).
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2005
- Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lat 2007 – 2020, Rzeszów 2013
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego – Perspektywa 2030, 18 luty 2014 r.
- Program rozwoju kultury w województwie podkarpackim na lata 2010 – 2020 z 2010 r.
- Program promocji województwa podkarpackiego na lata 2004 – 2006 ,
- Program Opieki nad Zabytkami w województwie Podkarpackim na lata 2014 – 2017, Rzeszów 2014
- Program Opieki nad Zabytkami Gminy Markowa na lata 2013 – 2016, Markowa 2012

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Wybrana biografia:

- Markowa – sześć wieków tradycji. Z dziejów społeczeństwa i kultury Redakcja: Wojciech Blajer, Jacek Tejchma, Markowa 2005
- Dawniej o ludziach i czasach w Markowej. Jacek Tejchma Markowa 2008
- Gmina Markowa tom I – wydano z inicjatywy Wójta Gminy Markowa Zbigniewa Kuźniara
- W Gminie Markowa tom II „Ocalić od zapomnienia” - wydano z inicjatywy Wójta Gminy Markowa Zbigniewa Kuźniara
- Muzeum wsi Markowa – przewodnik 1998 wyd. Towarzystwo Przyjaciół Markowej.
- Tradycje i nowoczesność Markowskiej kuchni od polewki do szynki. Markowa 2006 redakcja Anna Kątnik i Marek Kochmański wydawca Urząd Gminy Markowa 2006
- Przewodnik po ziemi łańcucko-leżańskiej 2002. Violetta i Adam Błotko.
- Powiat łańcucki – Starostwo Powiatowe w Łańcucie. Łańcut – Rzeszów 2013
- Husów – wieś na Pogórzu Dynowskim w ujęciu monograficznym. Husów 2010 Zeszyty Stowarzyszeń Społeczno – Kulturalnego im. Wincentego Stysia – nr 2 Urząd Gminy Markowa
- Zdjęcia fot. Mateusz Ingot
- Zdjęcia Towarzystwo Przyjaciół Markowej
- Zdjęcia Pani Marty Nikiel

Aneksy

1. Wykaz zabytków wpisanych do gminnego rejestru zabytków
2. Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków
3. Wykaz stanowisk archeologicznych.

Aneks nr 1
Wykaz zabytków wpisanych
do gminnego rejestru zabytków

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Gminna ewidencja zabytków

według stanu listopad 2016 r.

GMINA MARKOWA

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie
1.	Husów	Układ przestrzenny			XV-XIX w.
2.	Husów	Kościół parafialny p.w. Św. Andrzeja Apostoła		mur	1913-1916 r. Arch. Stanisław Majewski, bud. Stanisław Cetnarski, remont 1930 r. /rozebrany, kościelisko/
3.	Husów	Kaplica cmentarna		mur	przed 1890 r.
4.	Husów	kapliczka	obok domu nr 36	mur	k. XIX w.
5.	Husów	kapliczka p.w. św. Jana	nr 466	mur	1870 r.
6.	Husów	kapliczka	obok domu 282	mur	ok. 1878 r.
7.	Husów	Szkoła	nr 27	mur	1937 - 1939
8.	Husów	Szkoła	nr 387	drewno	I.20 XX w.
9.	Husów	Zespół dworski – dwór - pozostałości			
10.	Husów	Zespół dworski - dwór - park		mur	poł. XIX w.
11.	Husów	dom	nr 37	drewno	4 ćw. XIX w.
12.	Husów	dom	nr 1061	drewno	XIX/XX w.
13.	Markowa	Zespół Kościoła parafialnego pod wezwaniem Św. Doroty	nr 1428	mur	1910 r.
14.	Markowa	Plebania	nr 1429	mur	1885 r.
15.	Markowa	kapliczka	na cmentarzu	mur(kamień)	pocz. XX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

16.	Markowa	kapliczka	obok domu 1029	mur	1902 r.
17.	Markowa	kapliczka	obok domu 1260	mur	ok. XIX w.
18.	Markowa	kapliczka	obok domu nr 1428	mur	ok. XIX w.
19.	Markowa	kapliczka	obok domu nr 1620	mur	1908 r.
20.	Markowa	kapliczka	obok domu nr 1661	mur	1930 r.
21.	Markowa	Budynek ZOZ	nr 1679 r.	mur	1938 r.
22.	Markowa	Karczma	nr 1202	mur-drewno	I.20 XX w.
23.	Markowa	Zagroda Muzeum chałupa kmieca	nr 1500	drewno	1874 r.
24.	Markowa	Zagroda Muzeum chałupa biedniacka	nr 1500	drewno	1905 r.
25.	Markowa	Zagroda Muzeum stajnia kmieca	nr 1500	drewno	4 ćw. XIX w.
26.	Markowa	Zagroda Muzeum stajnia biedniacka	nr 1500	drewno	1905 r.
27.	Markowa	Zagroda Muzeum stodoła z wozownią	nr 1500	drewno	4 ćw. XIX w.
28.	Markowa	Zagroda Muzeum Wiatrak koźlak	nr 1500	drewno	1946 r.
29.	Markowa	Zagroda Muzeum kapliczka	nr 1500	drewno	poł. XIX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

30.	Markowa	Zagroda Muzeum dawna szkoła	nr 1500	drewno	1 ćw. XIX w.
31.	Markowa	Zagroda Muzeum spichlerz „Sołek”	nr 1500	drewno	1898 r.
32.	Markowa	Wiatrak	nr 1328	drewno	1938 r.
33.	Markowa	Wiatrak	nr 114	drewno	1939 r. /rozebrany/
34.	Markowa	Wiatrak	nr 883	drewno	ok.1941 r./rozebrany/
35.	Markowa	Wiatrak	nr. dz. 2764/1	drewno	/spalony/
36.	Markowa	stodoła	nr 942	drewno	4 ćw. XIX w.
37.	Markowa	dom	nr 1048	drewno	4 ćw. XIX w.
38.	Markowa	dom	nr 1364	drewno	
39.	Markowa	dom	nr 16	mur	1906 r.
40.	Markowa	dom	nr 62	drewno	4 ćw. XIX w.
41.	Markowa	dom	nr 90	mur	1909 r.
42.	Markowa	dom	nr 95	drewno	1898 r.
43.	Markowa	dom	nr 168	drewno	1926 r.
44.	Markowa	dom	nr 228	drewno	1899 r.
45.	Markowa	dom	nr 314	drewno	I.20 XX w.
46.	Markowa	dom	nr 406	drewno	4 ćw. XIX w.
47.	Markowa	dom	nr 536	drewno	4 ćw. XIX w.
48.	Markowa	dom	nr 594	drewno	4 ćw. XIX w.
49.	Markowa	dom	nr 618	drewno	4 ćw. XIX w.
50.	Markowa	dom	nr 888	drewno	4 ćw. XIX w.
51.	Markowa	dom	nr 896	drewno	4 ćw. XIX w.
52.	Markowa	dom	nr 976	mur	1879 r.
53.	Markowa	dom	nr 1203	drewno	4 ćw. XIX w.
54.	Markowa	dom	nr 1291	drewno	4 ćw. XIX w.
55.	Markowa	dom	nr 1369	drewno	I.20 XX w.
56.	Markowa	dom	nr 1578	drewno	1923 r.
57.	Markowa	dom	nr 1585	drewno	4 ćw. XIX w.
58.	Markowa	dom	nr 1601	drewno	4 ćw. XIX w.
59.	Markowa	dom	nr 1618	drewno	pocz. XX w.
60.	Markowa	dom	nr 1633	drewno	I.20 XX w.
61.	Markowa	dom	nr 1634	drewno	4 ćw. XIX w.
62.	Markowa	dom	nr 1712	drewno	4 ćw. XIX w.
63.	Markowa	Dom Ludowy	nr 1490	cegła, pustak, drewno	XIX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

64.	Tarnawka	Kościół parafialny dawna cerkiew greko-katolicka	nr	mur	1940 r.
65.	Tarnawka	kapliczka		mur	I.20.XX w.
66.	Tarnawka	Leśniczówka	nr 228	mur	1930 r.
67.	Tarnawka	dom	nr 215	drewno	I.20 XX w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Aneks nr 2
Wykaz zabytków wpisanych
do rejestru zabytków

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Wykaz zabytków nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome z tereny Gminy Markowa wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr. rejestru	Data wpisu
1.	Husów	Zespół dworski – dwór - pozostałości	A – 964	06.05. 1976 r.
2.	Husów	Zespół dworski - dwór - park	A - 964	06.05.1976 r.
3.	Husów	Chata Jana Raka nr 589	A - 911	12.04.1968 r.
4.	Husów	Stanowisko archeologiczne nr 11	A - 413	11.12.1968 r.
5.	Markowa	Zagroda Muzeum – chałupa kmieca	A – 941	11.10.2012 r.
6.	Markowa	Zagroda Muzeum – chałupa biedniacka	A – 631	15.03.2011 r.
7.	Markowa	Zagroda Muzeum – stajnia kmieca	A – 631	15.03.2011 r.
8.	Markowa	Zagroda Muzeum – stajnia biedniacka	A - 631	15.03.2011 r.
9.	Markowa	Zagroda Muzeum – stodoła z wozownią	A – 631	15.03.2011 r.
10.	Markowa	Zagroda Muzeum – wiatrak koźlak	A – 631	15.03.2011 r.
11.	Markowa	Zagroda Muzeum - kierał	A – 631	15.03.2011 r.
12.	Markowa	Zagroda Muzeum – kapliczka	A – 631	15.03.2011 r.
13.	Markowa	Zagroda Muzeum – Szkoła ludowa	A – 631	15.03.2011 r.
14.	Markowa	Zagroda Muzeum – budynek gospodarczy – Spichlerz „Sołek”	A – 631	15.03.2011 r.
15.	Markowa	zespół kościelno – plebański w Markowej dz. Nr. 1417,1416 obejmujący kościół p.w. św. Doroty, ogrodzenie z dwiema bramami i bramkami, plebania wraz z otoczeniem	A - 1428	14.11.2016 r.
16.	Markowa	Wiatrak – koźlak	A - 999	07.05.1977 r.
17.	Markowa	Wiatrak - koźlak	A - 990	16.11.1976 r.
18.	Markowa	Wiatrak - koźlak	A - 998	15.06.1977 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

Zabytki ruchome z Gminy Markowa wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr. rejestru	Data wpisu
1.	Markowa	Ołtarz główny	B – 790	07.10.2016 r.
2.	Markowa	Ołtarz boczny pw. Matki Bożej Niepokalanej	B – 790	07.10.2016 r.
3.	Markowa	Ołtarz boczny pw. Serca Pana Jezusa	B – 790	07.10.2016 r.
4.	Markowa	Ołtarz boczny	B – 790	07.10.2016 r.
5.	Markowa	Obraz „Matka Boża Markowska”	B – 790	07.10.2016 r.
6.	Markowa	Ołtarz boczny	B – 790	07.10.2016 r.
7.	Markowa	Obraz „Przemienienie Pańskie”	B – 790	07.10.2016 r.
8.	Markowa	Ambona	B – 790	07.10.2016 r.
9.	Markowa	Kropielnica 2 szt.	B – 790	07.10.2016 r.
10.	Markowa	Konfesjonał 2 szt.	B – 790	07.10.2016 r.
11.	Markowa	Ławki 26 szt.	B – 790	07.10.2016 r.
12.	Markowa	Feretron - obrazy Trójca św./ Matka Boża z Dzieciątkiem	B – 790	07.10.2016 r.
13.	Markowa	Feretron – św. Anna nauczająca Maryję/ Matka Boża z Dzieciątkiem	B – 790	07.10.2016 r.
14.	Markowa	Feretron – rzeźba Matka Boża Niepokalana	B – 790	07.10.2016 r.
15.	Markowa	Feretron – obrazy Matka Boża Nieustającej Pomocy/Przemienienie Pańskie	B – 790	07.10.2016 r.
16.	Markowa	Feretron – obrazy św. Dorota/ Adoracja Eucharystii	B – 790	07.10.2016 r.
17.	Markowa	Feretron – rzeźba Serce Pana Jezusa	B – 790	07.10.2016 r.
18.	Markowa	Fretron – rzeźba Matka Boża Niepokalana Cudownego Medalika	B – 790	07.10.2016 r.
19.	Markowa	Krucyfiks	B – 790	07.10.2016 r.
20.	Markowa	Krucyfiks	B – 790	07.10.2016 r.
21.	Markowa	Rzeźba Chrystus Zmartwychwstały	B – 790	07.10.2016 r.
22.	Markowa	Monstrancja	B – 790	07.10.2016 r.
23.	Markowa	Monstrancja	B – 790	07.10.2016 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

24.	Markowa	Kielich	B – 790	07.10.2016 r.
25.	Markowa	Kielich	B – 790	07.10.2016 r.
26.	Markowa	Puszka	B – 790	07.10.2016 r.
27.	Markowa	Puszka	B – 790	07.10.2016 r.
28.	Markowa	Krzyż ołtarzowy	B – 790	07.10.2016 r.
29.	Markowa	Krzyż ołtarzowy	B – 790	07.10.2016 r.
30.	Markowa	Lampa wieczna	B – 790	07.10.2016 r.
31.	Markowa	Kociołek na wodę święconą	B – 790	07.10.2016 r.
32.	Markowa	Posadzka	B – 790	07.10.2016 r.
33.	Markowa	Witraże szt. 10	B – 790	07.10.2016 r.
34.	Markowa	Dzwon I	B – 790	07.10.2016 r.
35.	Markowa	Dzwon II	B – 790	07.10.2016 r.
36.	Markowa	Ornat niebieski	B – 790	07.10.2016 r.
37.	Markowa	Ornat fioletowy	B – 790	07.10.2016 r.

Aneks nr 3

Wykaz stanowisk archeologicznych

ALFABETYCZNY SPIS STANOWISK NA OBSZARZE AZP 104 – 79

(w nawiasie nr stan. na obszarze)

1. Husów , st. 1 (5): mł . ep. kam. (os.)
2. Husów , st. 2 (6): gr. tarnobrzaska (śl.os.)
3. Husów , st. 3 (7): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
4. Husów , st. 4 (8): k. cer. sznurowej (śl. os.)
5. Husów , st. 5 (9): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.),
nieokreśl. (skarb monet)
6. Husów , st. 7 (10): k. cer. sznurowej (śl. os.)
7. Husów , st. 8 (11): k. cer. sznurowej (śl. os.)
8. Husów , st. 9 (12): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
9. Husów , st. 10 (13): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
10. Husów , st. 11 (14): k. cer. sznurowej (śl. os.), mł. ep. kam. (osada),
gr. tarnobrzaska (osada)
k. przeworska z mł. lub późn. okr. wpl. rzym . (śl. os.)
prehist. (os.), okr. wczesnośredn. (os.)
11. Husów , st. 12 (15): mł. ep. kam. (śl. os.)
12. Husów , st. 13 (16): mł. ep. kam. (os.)
13. Husów , st. 14 (17): k. przeworska z okr. wpl. rzym. (os)
14. Husów , st. 15 (18): k. przeworska z okr. wpl. rzym. (os.)
15. Husów , st. 16 (19): k. przeworska z okr. wpl. rzym. (os.)
16. Husów , st. 17 (20): mł. ep. kam. (os.), gr. tarnobrzaska (os?),
k. przeworska z okr. wpl. rzym.? (os?)
prehist. (os.), okr. wczesnośredn. (os.)
17. Husów , st. 18 (21): k. przeworska z okr. wpl. rzym. (os.)
18. Husów , st. 19 (22): okr. wczesnośredn. (os.)
19. Husów , st. 20 (23): nieokreśl. (os.)
20. Husów , st. 21 (24): mł. ep. kam. lub wcz .ep .brązu (śl .os.),nieokreśl. (os.)
21. Husów , st. 22 (25): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.), nieokreśl. (os.)
22. Husów , st. 23 (26): nieokreśl. (os.)
23. Husów , st. 24 (27): mł. ep. kam .lub wcz. ep. brązu (śl. os.), nieokreśl. (os.)
24. Husów , st. 25 (28): nieokreśl. (cmentarzysko?)
25. Husów , st. 26 (29): k. pucharów lejk. ? śl. os.,
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
26. Husów , st. 27 (30): k .pucharów lejk. ? (śl. os.)
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
27. Husów , st. 28 (31): k. cer. sznurowej (śl. os.),
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
28. Husów , st. 29 (32): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
29. Husów , st. 30 (33): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.),
nieokreśl. (cmentarzysko ?)

30. Husów , st. 31 (34): k. pucharów lejk. ? (śl. os.)
31. Husów , st. 32 (35): nieokreśl.
32. Husów , st. 36 (36): k. cer. sznurowej (śl. os.)
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
33. Husów , st. 37 (37): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
34. Husów , st. 38 (38): mł. ep. kam. (śl. os.)
35. Husów , st. 39 (39): mł. ep. kam. (śl. os.), okr. średniow. (śl. os.)
36. Husów , st. 41 (40): k. lendzielska ? (śl.os.)
37. Husów , st. 42 (41): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
38. Husów , st. 43 (42): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
39. Husów , st. 44 (43): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
40. Husów , st. 45 (44): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu(śl. os.)
41. Husów , st. 46 (45): mł. ep. kam.? (śl. os.), okr. średniow. (śl. os.)
42. Husów , st. 47 (46): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
43. Husów , st. 48 (47): k. mierzanowicka ? (śl. os.),
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
44. Husów , st. 49 (48): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
45. Husów , st. 50 (49): nieokreśl. (śl. os.)
46. Husów , st. 52 (50): nieokreśl. (śl. os.)
47. Husów , st. 53 (51): k. pucharów lejk? (śl. os.)
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
48. Husów , st. 54 (52): mł. ep. kam. ? (śl. os)
49. Husów , st. 56 (53): mł. ep. kam. ? (śl. os)
50. Husów , st. 57 (54)): mł. ep. kam. ? (śl. os)
51. Husów, st . 58 (55): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
52. Husów ,st. 60 (56): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
53. Husów , st. 61 (57): k. cer. sznurowej ? (śl. os.)
54. Husów ,st. 62 (58): mł. ep. kam. (os.)
55. Husów , st. 63 (59): mł. ep. kam lub wcz. ep. br. (śl. os.)
56. Husów , st. 64 (60): mł. ep. kam.? (os.)
57. Husów , st. 65 (61): k. pucharów lejk? (śl. os.)
58. Husów , st. 66 (62): k. pucharów lejk? (śl. os.)
od paleolitu schyłk. do wcz. ep. brązu (śl. os.)
59. Husów , st. 67 (63): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
60. Husów , st. 68 (64): mł. ep. kam.? (os.)
61. Husów ,st. 69 (65): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
62. Husów st. 70 (66): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
63. Husów , 71 (67): k. cer. sznurowej ? (śl. os.)
64. Husów , 72 (68): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
65. Husów , 73 (69): k. przeworska z późnego okr. wpl.rzym. (śl. os.)
66. Husów , 74 (223): mł. ep. kam. (os.), gr. tarnobrzaska (os.)
k. przeworska (os.), prehist. (os.)
67. Husów , st.75 (224): mł. ep. kam. (os.),

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

- k. przeworska z późnego okr. wpl. rzym. (os.),
prehist. (os.), okr. wczesnośredn. (os.)
68. Husów , st.76 (225): k. przeworska z mł. lub z późn. okr. wpl. rzym. (śl.os.)
prehist. (śl. os.), okr. wczesnośredn. (os.)
69. Husów , st. 77 (226): mł. ep. kam. (os.),
70. Husów , st. 78 (227): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
71. Husów , st. 79 (228); mł. ep. kam. (os.), gr. tarnobrzeska (os.), prehist.(os.)
72. Husów , st. 80 (229): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
73. Husów , st. 81 (230): mł. ep. kam. (os.), lub wczesn. ep. brązu (os.), prehist.
(śl.os.)
74. Husów, st. 82 (231) k. przeworska ? z mł. lub późn. okr. wpl. rzym.? (os.)
75. Husów , st. 83 (232): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
76. Husów , st. 84 (233): kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
77. Husów , st. 85 (234): k. pucharów lejk? (os.), okr. średniow. (śl. os.)
78. Husów , st. 86 (235): mł. ep. kam. (śl. os.),prehist. (śl.os.)
79. Husów , st. 87 (236): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl.os.)
80. Husów , st. 88 (237): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
81. Husów , st. 89 (238) : ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
82. Husów , st. 90 (239): okr. średniow. (śl. os.)
83. Husów , st. 91 (240): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
84. Husów , st. 92 (241): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
85. Husów , st. 93 (242): mł. ep. kam. (os.)
86. Husów , st. 94 (243):): k. pucharów lejk? (śl. os.), ep. kam. (os.),
prehist. (śl. os.), okr. średniow. (śl. os.)
87. Husów , st. 95 (244): prehist. (śl. os.)
88. Husów , st. 96 (245): mł. ep. kam. (os.)
89. Husów , st. 97 (246): mł. ep. kam. (os.)
90. Husów , st. 98 (247): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
91. Husów , st. 99 (248): okr. średniow. ? (śl. os.)
92. Husów , st.100 (249):mł. ep. kam.(os.),k. trzciniecka ? (śl. os.),prehist. (os.)
prehist. lub okr. wczesnośredniow. (os.),
okr. wczesnośredn. (os.), okr. średnio. (śl. os.)
- 93 . Husów , st.101 (250): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu
(śl. os.),prehist.(śl.os.)
- 94 . Husów , st. 102 (251): mł. ep. kam. (os.)
- 95 .Husów , st. 103 (252): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
- 96 .Husów , st. 104 (253): mł. ep. kam. (śl. os.)
- 97 .Husów , st. 105 (254): okr. średniow. (śl.os.),
98. Husów , st.106 (255): mł. ep. kam. (os.)
99. Husów , st. 107 (256): okr. wczesnośredn. lub okr. średniow. (śl.os.),
100. Husów , st. 108 (257): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
101. Husów , st. 109 (258): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
102. Husów , st. 110 (259): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
- 103 .Husów , st. 111 (260); mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

104. Husów , st. 112 (261): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (stan.pracowniane?.)
- 105 .Husów , st. 113 (262): mł. ep. kam. (os.)
- 105.Husów , st. 114 (263): k. cer. sznurowej (śl. os.)
106. Husów , st. 115 (264): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
107. Husów , st. 116 (265): okr. średniow. (śl.os.)
108. Husów , st. 117 (266): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
- 109 .Husów , st. 118 (267): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
110. Husów , st. 119 (268):mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
111. Husów , st. 120 (269): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
112. Husów , st. 121 (270): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
113. Husów , st. 122 (271): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
114. Husów st. 123 (272): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
115. Husów st. 124 (273): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
116. Husów st. 125 (274): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.), prehist.(śl. os.)
117. Husów st. 126 (275): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
118. Husów st. 127 (276): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
119. Husów st. 128(277): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
120. Husów st.129 (278): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
121. Husów st. 130 (279):k.cer. sznurowej lub k. mierzanowicka?(os. lub cmenr.?)
122. Husów st. 131 (280):mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
123. Husów st. 132 (281): prehist.(śl. os.)
124. Husow st. 133 (282): k. pucharów lejk.? k. cer. sznurowej ? (śl. os.)
125. Husów st. 134 (283): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
126. Husów st. 135 (284): mł. ep. kam. (śl. os.)
127. Husów st. 136 (286): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.), prehist.(śl. os.)
okres wczesnośredn.(os.)
128. Husów st. 137 (287): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
129. Husów st. 138 (288):śl. os.ep.neolitu
130. Markowa st. 33 (89): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
k. mierzanowicka ? (śl. os.), prehist. (os.)
131. Markowa st. 34 (90):mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
prehist. (os.), okres wczesnośredn.(śl.os.)
132. Markowa st. 35 (91): mł. ep. kam.? (os.)
gr. tarnobrzaska (os.) prehist. (os.)
- 133 . Markowa st. 36 (92): k. cer. wstęp. rytej (śl. os.), mł.ep. kam. (os.),
k. trzciniecka (os.), gr. tarnobrzaska (os.),
k. przeworska z mł. lub późn. okr. wpl. rzym. (os.)
prehist. (os.), prehist. lub okr. wczesnośredn. (śl.Os.)
134. Markowa , st. 37 (93): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
135. Markowa , st. 38 (94):mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
136. Markowa, st. 39 (95) : mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
137. Markowa, st. 40 (96): mł. ep. kam. (os.)
138. Markowa, st. 41 (97): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
139. Markowa, st. 42 (98): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
140. Markowa, st. 43 (99); prehist. (os.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

141. Markowa, st. 44 (100): mł. ep. kam. (os.), k. trzcieniecka (os.),
gr. tarnobrzaska z mł. ep. brązu lub wcz. ep. żel.?(śl.os.)
prehist.(śl. os.) okres średniow.(śl. os.)
142. Markowa, st. 45 (101): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
143. Markowa, st. 46 (102): prehist. (śl. os.)
144. Markowa, st. 47 (103): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
144. Markowa, st. 48 (104): okres średniow.(śl. os.)
145. Markowa, st. 49 (105): mł. ep. kam. (os.)
146. Markowa, st. 50 (106): mł. ep. kam. ? (os.), k. trzcieniecka (śl. os.),
prehist. (os.), okr. średniow. (śl. os.)
147. Markowa, st. 51 (107): mł. ep. kam. (os.),
k. przeworska z okr. wpl. rzym. (śl. os.) prehist. (os.)
148. Markowa, st. 52 (108): k. cer. wstęp. rytej ? (os.)
149. Markowa, st. 53 (109): prehist. ? (śl. os.)
150. Markowa, st. 54 (110): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
151. Markowa, st. 55 (111): k. cer. wstęp. rytej (os.),
prehist. (śl. os.), okr. wczesnośredn. (śl. os.)
152. Markowa, st. 56 (112): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
153. Markowa, st. 57 (113): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.),
gr. tarnobrzaska ? (śl. os.) prehist. (os.)
154. Markowa, st. 58 (114): gr. tarnobrzaska ? (śl. os.)
155. Markowa, st. 59 (115): mł. ep. kam. (os.), okr. średnio. (śl. os.)
156. Markowa, st. 60 (116): okr. średnio. (os. ?)
157. Markowa, st. 61 (117): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
158. Markowa, st. 62 (118): k. cer. wstęp. rytej (os.), mł. ep. kam. (os.),
gr. tarnobrzaska (śl. os.), prehist. (os.),
okr. wczesnośredn. (os.), okr. średnio. (śl. os.)
159. Markowa, st. 63 (119): mł. ep. kam. (os.), okr. wczesnośredn. (śl. os.)
160. Markowa, st. 64 (120): k. malicka ? (śl. os.), mł. ep. kam. (os.),
k.mierzanowicka ? (śl. os.), gr. tarnobrzaska (os.),
prehist. (os.), okr. wczesnośredn. (os.),
okr. wczesnośredn. lub średnio. (śl. os.)
161. Markowa, st. 65 (121): mł. ep. kam. (os.), prehist. (os.),
okr. wczesnośredn. (os.), średnio. (śl. os.)
162. Markowa, st. 66 (122): mł. ep. kam. (os.)
163. Markowa, st. 67 (123): mł. ep. kam. (os.), prehist. (śl. os.),
k. wczesnosłow. (VI w.) (os.)
164. Markowa, st. 68 (124): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
165. Markowa, st. 69 (125): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
166. Markowa, st. 70 (126): k. malicka ? (os.), k. mierzanowicka ? (śl. os.),
prehist. (os.)
167. Markowa, st. 71 (127): mł. ep. kam. (os.), okr. średnio. (śl. os.)
168. Markowa, st. 72 (128): mł. ep. kam. ? (śl. os.), k. mierzanowicka ? (śl. os.),
prehist. (os.), prehist. lub okr. średnio. (śl. os.)
169. Markowa, st. 73 (129): prehist. (śl. os.)
170. Markowa, st. 74 (130): mł. ep. kam. (śl. os.), prehist. (os.)

171. Markowa, st. 75 (131): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
prehist. lub okr. średnio. (śl. os.)
172. Markowa, st. 76 (132): prehist. (śl. os.)
173. Markowa, st. 77 (133): mł. ep. kam. (śl. os.), k. mierzanowicka ? (os.),
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.),
gr. tarnobrzeska (śl. os.), okr. średnio. (śl. os.)
174. Markowa, st. 78 (134): mł. ep. kam. ? (śl. os.),
k. przeworska z okr. wpl. rzym. (os.), prehist. (os.),
175. Markowa, st. 79 (135): mł. ep. kam. ? (śl. os.),
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.),
k. przeworska z okr. wpl. rzym. (os.), prehist. (os.),
176. Markowa, st. 80 (136): mł. ep. kam. (os.), k. mierzanowicka ? (śl. os.),
k. przeworska (os.), prehist. (os.)
177. Markowa, st. 81 (137): prehist. (os.)
178. Markowa, st. 82 (138): prehist. (os.)
179. Markowa, st. 83 (139): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
180. Markowa, st. 84 (140): prehist. (os.)
181. Markowa, st. 85 (141): mł. ep. kam. (os.), k. trzcieniecka (os.), gr. tarnobr. (os.),
k. przeworska z mł. lub późnego okr. wpl. rzym. (śl. os.)
182. Markowa, st. 86 (142): mł. ep. kam. (śl. os.),
mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.), prehist. (os.)
183. Markowa, st. 87 (143): okr. średnio. (os. ?)
184. Markowa, st. 88 (144): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
185. Markowa, st. 90 (145): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.)
186. Markowa, st. 91 (146): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
187. Markowa, st. 92 (147): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (os.), prehist. (os.)
188. Markowa, st. 93 (148): k. przeworska z okr. wpl. rzym. ? (śl. os.), prehist. (os.),
okr. średnio. (os.)
189. Markowa, st. 94 (149): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
190. Markowa, st. 95 (150): mł. ep. kam. (os.)
191. Markowa, st. 96 (285): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
192. Markowa, st. 97 (216): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
193. Markowa, st. 98 (217): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)
194. Markowa, st. 99 (218): mł. ep. kam. lub wcz. ep. brązu (śl. os.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

SPIS STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH NA OBRZARZE AZP 103 - 79
MARKOWA

L. p	Miejscowość	Numer w m.	Stanowisko na obsz.	Charakter stanowiska	Chronologia
1.	Markowa	1	7	śląd osadn.	EK lub wcz. EB
2.	Markowa	2	8	osada	Prahist.? Średniow. lub nowoż.
3.	Markowa	3	9	Cmentarzysko	Mł. EK – kult. cer .sznur.
4.	Markowa	4	10	Cmentarzysko	Mł. EK lub wcz. EB.
5.	Markowa	5	11	Śląd osadn. Śląd osadn.	Mł. EK lub wcz. EB prahist.
6.	Markowa	6	14		
	Markowa	6	14	Osada Śląd osadn. Śląd osadn.	EB? Okr. wpl. rzym. Średniow.
7.	Markowa	7	15	Śląd osadn.	Średniow.?
8.	Markowa	8	16	śląd osadn.	Średniow.
9.	Markowa	9	17	Osada Śląd osadn.	Prahist. Średniow.?
10.	Markowa	10	18	Śląd osadn.	Średniow. ?
11.	Markowa	11	21	Śląd osadn.	Prahist.
12.	Markowa	12	22	Śląd osadn.	Średniow.
13.	Markowa	13	23	Śląd osadn.	Prahist.
14.	Markowa	14	25	Osada Śląd osadn. Śląd osadn.	Prahist. EB – kult. mierzanow.? Okr. wpl. rzym.
15.	Markowa	15	26	Śląd osadn.	Średniow.
16.	Markowa	16	27	Śląd osadn. Śląd osadn.	Prahist. Średniow.
17.	Markowa	17	28	Śląd osadn.	Średniow. lub nowoż.
18.	Markowa	18	29	Śląd osadn.	Średniow. ?
19.	Markowa	19	30	Śląd osadn.	Prahist.
20.	Markowa	20	33	Osada Śląd osadn. Śląd osadn. Śląd osadn.	Prahist. Okr.wpl.rzym. Wcz.średniow.? Średniow.
21.	Markowa	21	34	Śląd osadn.	Prahist.
22.	Markowa	22	35	Śląd osadn.	Prahist.
23.	Markowa	23	39	Śląd osadn.	Średniow.
24.	Markowa	24	40	Śląd osadn. Osada Śląd osadn.	Mł. EK EB – kult .trzcieniecka Średniow.
25.	Markowa	25	41	Śląd osadn.	Średniow.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARKOWA
NA LATA 2017 - 2020

26.	Markowa	26	42	osada	EB – kult. trzciniicka
27.	Markowa	27	43	Ślad osadn.	Kult .łużycka ?
28.	Markowa	28	44	Ślad osadn Ślad osadn. Osada Ślad osadn.	Prahist. Mł. EK EB – kult. trzciniicka ? Średniow.
29.	Markowa	29	45	Ślad osadn.	Średniow./I poł.XIV w./
30.	Markowa	30	46	Ślad osadn.	Średniow.
31.	Markowa	31	47	Ślad osadn.	Średniow.
32.	Markowa	31	48	Ślad osadn. Ślad osadn.	Mł. EK lub wcz. EB Średniow.

